

Poliittinen kommunikaatio ja valta digitalisaation aikakaudella

Petri Rahikkala

Helsingin yliopisto

Valtiotieteellinen tiedekunta

Politiikka ja organisaatio

Pro gradu -tutkielma

Tammikuu 2021

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Valtiotieteellinen tiedekunta		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Politiikan ja viestinnän maisteriohjelma	
Opintosuunta – Studieriktning – Study Track Politiikka ja organisaatiot			
Tekijä – Författare – Author Petri Rahikkala			
Työn nimi – Arbetets titel – Title Poliittinen kommunikaatio ja valta digitalisaation aikakaudella			
Työn laji – Arbetets art – Level Maisterintutkielma		Aika – Datum – Month and year Tammikuu 2021	Sivumäärä– Sidoantal – Number of pages 66
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Tässä tutkielmassa luodaan uudenlaisia käsityksiä ja valtateorioita, joiden kautta valtapositiioita voidaan ymmärtää paremmin 2000-luvun eriasteisesti digitalisoituneessa maailmassa. Digitalisaatio on muuttanut merkittävästi ihmisten välistä vuorovaikutusta moniulotteisemmaksi ja nopeammaksi, mikä on myös osaltaan vaikuttanut siihen, miten valtasuhteet rakentuvat ja muuttuvat. Digitalisaatiolla on todistetusti positiivisia vaikutuksia ihmisten ja yhteiskuntien kehitykseen, mutta se omaa myös negatiivisia ulottuvuuksia. Digitalisaation vaikutukset valtasuhteisiin ja ihmisiin korostuvat erityisesti yhteiskunnissa, joita leimaavat eriarvoisuus, konfliktit ja yhteiskunnallinen epävakaus. Digitalisaatio ei noudata fyysisiä rajoja vaan se on globaali ilmiö, jonka taustavoimana vaikuttavat kuitenkin ylikansalliset kaupalliset yritykset, jotka toimivat omien kaupallisten tavoitteidensa ohjaamina, mikä itsessään on ongelmallista.</p> <p>Tämän tutkielman keskeinen argumentti on, että digitalisaatiolla ja globalisaatiolla on merkittävä vaikutus ihmisten välisten valtasuhteiden muodostumiseen ja konteksteihin monella eri tavalla. Yhteiskunnallisesta perspektiivistä digitalisaation vaikutusten ja koheesion tutkiminen on tärkeää, sillä digitalisaation ja uusien viestintävälineiden saatavuus vaikuttaa merkittävästi kehittyvien yhteiskuntien rakenteisiin ja valtasuhteisiin. Tutkielmassa käsitellään miten John Locken, Michel Foucault'n ja Manuell Castellsin tunnetut teorioita vallasta, vuorovaikutussuhteista ja yhteiskunnista ovat sovellettavissa 2000-luvun digitalisoituneeseen maailmaan. Kehittyvissä ja autoritäärisissä valtioissa sosioekonominen kehitys, eriarvoisuus, digitalisaatio ja disinformaatio muodostavat haastavan kokonaisuuden valtapositioiden tutkimuksen kannalta, koska valtaa ja vuorovaikutussuhteita on vaikea havaita tai ymmärtää. Myös kehittyneissä yhteiskunnissa digitalisaatio asettaa haasteita positiivisten vaikutustensa vastapainoksi, sillä samoja välineitä käytetään yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen, mutta eri motiivein.</p> <p>Tässä tutkielmassa havaitaan, että edellä mainittujen tutkijoiden teorit ovat hyvä perusta uudelle valtateorialle ja valtatutkimukselle digitalisaation aikakaudella. Locken teorit legitimeetist ja oikeutuksesta kansalaisten ja yhteiskunnan vuorovaikutuksessa ovat edelleen relevantteja kehittyvien yhteiskuntien kansanousujen taustalla. Foucault'n teorit vallan moniulotteisuudesta ja vastavallasta korostuvat digitalisaation aikakaudella, mutta ne sisältävät uusia haasteita mm. anonymiteetin vuoksi. Castellsin voidaan mieltää jatkavan Foucault'n teoriaa siten, että digitalisaatio ja globalisaatio hajauttavat valtaa fyysisiä rajoja rikkoen ja uusia verkostoja muodostaen. Arabikevään tapahtumat ovat kuitenkin konkreettinen esimerkki digitalisaation ja internetin vaikutuksesta kansannousuihin, joissa vallan moniulotteisuus ei noudata perinteisiä rakenteita ja joissa toisaalta kaupallisilla tahoilla on merkittävä vaikutus yhteiskunnallisiin tapahtumiin. Digitalisaatio voi auttaa vallankumouksissa, mutta se ei vielä pysty luomaan uusia tai parempia ja demokraattisempia instituutioita. Jotta näitä ilmiöitä voidaan tutkia ja ymmärtää paremmin 2000-luvulla, tarvitaan uusia valtateorioita ja lähestymistapoja, jotka huomioivat digitalisaation vaikutukset. Lopuksi tässä tutkielmassa muodostan aiempien teorioiden ja arabikevään tapahtumien kautta perustan digitalisaation valtateorioille sekä valotan jatkotutkimuksen merkitystä.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords Digitalisaatio, valtapositiot, eriarvoisuus, arabikevät, Locke, Foucault, Castells			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Helsingin yliopiston kirjasto, Helsingfors universitets bibliotek, Helsinki University Library			

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Analogisesta maailmasta digitalisaation vaikutuspiiriin	6
2.1	Konfliktit valtioiden maineenhallinnan riskeinä	15
2.2	Narratiivin hallinta ja avoimuudesta luopuminen	17
2.3	Yhteiskunnallinen diskurssi sosiaalisessa mediassa.....	20
3	Valtateorioiden kehitys	25
3.1	John Locke	29
3.2	Michel Foucault.....	31
3.3	Manuel Castells	34
3.4	Tutkimuksen nykytila ja kritiikki	36
4	Sosiaalisen median totuudet, valheet ja valta.....	39
4.1	Twitter-botit informaation ja disinformaation välittäjinä.....	41
4.2	Disinformaation arvo.....	46
5	Arabikevät murtaa valtakäsityksiä	48
5.1	Tapahtumien synty ja kulku	48
5.2	Digitalisaation vaikutus arabikevään tapahtumissa.....	50
6	Valtateoriat digitalisaation aikakaudella	54
7	Pohdinta ja jatkotutkimuksen tarve	63
8	Lähteet.....	67

1 Johdanto

Tässä pro gradu -tutkielmassa tutkitaan, miten digitalisaatio, kansalaisten sosiaalisen median adaptaatio ja verkostoituminen vaikuttavat valtapositiioihin autoritäärisissä valtioissa. Näiden seikkojen tutkiminen on tärkeää, koska vallalla on keskeinen merkitys yhteiskunnissa ja vuorovaikutuksessa ja digitalisaatio on muuttanut valtapositiioita merkittävästi. Tarkoituksena on myös tutkia, miten digitaaliset viestintävälineet ovat muuttaneet poliittista diskurssia ja vallan uudelleenjakoa perinteisiä valtakäsityksiä haastaessaan. Digitalisaatiolla tarkoitetaan taloudellista, kulttuurillista, vuorovaikutuksellista muutosta, joka syntyy teknologian myötävaikutuksella. Tämän vuorovaikutuksen murros on merkittävä ilmiö globaalisti, ja sen tutkimus on suhteellisen vähäistä, mutta lisääntyvää johtuen digitalisaation ilmiön suhteellisesta tuoreudesta.

Yhteiskunnat ja niiden vaikutuspiirissä olevat yksilöt ovat kiihtyvällä vauhdilla siirtymässä uuden digitaalisen sosiaalisen konstruktionismin lainalaisuuksien piiriin, mikä ei edes välttämättä noudata valtioiden rajoja. Tällaisessa uudessa digitaalisessa maailmassa havaittavat ilmiöt, rakenteet ja vuorovaikutus eivät noudata perinteisiä ja totuttuja rakenteita, vaan kaikki konstruktiot ovat tavalla tai toisella osia erityyppisistä digitaalisista verkostoista, joissa kielet, kulttuurit ja toimintatavat sekoittuvat. Tiedämme, että osallistuminen tähän laajennettuun digitaaliseen todellisuuteen edellyttää kansalaisilta resursseja, joiden saatavuus ja toisaalta konteksti vaihtelevat globaalisti huomattavasti; osallistumiseen vaikuttavat niin kansalaisten sosioekonominen tausta kuin kaupallisten palveluntarjoajien alueelliset liiketoimintavoitteetkin. Emme kuitenkaan tiedä vielä tarpeeksi kattavasti, millä tavoin digitalisaatio vaikuttaa valtioiden kehitykseen yhteiskuntatieteiden perspektiivistä, sillä digitalisaatio liitetään usein vain joko teknologisiin tai taloustieteellisiin konteksteihin. Akateemisessa maailmassa on kuitenkin saatavilla jonkin verran tutkimustietoa tietoverkkojen myötävaikutuksella syntyneestä yhteiskuntien verkostoitumisesta. Muun muassa Manuel Castells on tutkinut aihetta. On silti todettava, että digitalisaatio on ilmiönä uusi ja nopeasti kehittyvä, joten siihen liittyvä jatkotutkimus, etenkin yhteiskunnallisessa kontekstissa, edellyttää nykyistä

aktiivisempaa lähestymistapaa ja jatkuvaa reflektointia tutkimustietojen muuttuessa nopeasti.

Digitalisaatio on muodostunut käsitteeksi, joka kuvaa internetin vaikutusta kansalaisiin useissa eri merkityksissä, kuten julkisten palveluiden tuottamisessa, viihdepalveluissa sekä liike-elämän rakenteissa. Kuitenkin digitalisaatio jo pelkkänä terminä sisältää painolastin, joka kuvaa sen merkittävyyttä ihmisten elämään (Fors, 2010, s. 28). Demokraattiset yhteiskunnat ovat teknologisen kehityksen edelläkävijöitä, ja siten myös digitaaliset välineet ovat keskeisessä roolissa yhteiskunnallisen diskurssin muodostumisessa ja välittämisessä. Siinä missä demokraattisessa ja näennäisesti oikeudenmukaisemmassa yhteiskunnassa kansalaiset voivat äänestää ilman pelkoa ilmaisunvapauden rajoituksista, on digitalisaatiolla merkitystä päätöksien syntymisessä informaation välittämisen ja saatavuuden kautta. Digitalisaatiolla on yhteiskunnallisesti merkittävä rooli, ja siksi aiheen tutkiminen yhteiskuntatieteiden perspektiivistä on huomattavan tärkeää: taloudellinen eriarvoisuus, yhteiskunnallinen vaikuttaminen ja liike-elämän vaikutus kansalaisiin ovat muuttuneet digitalisaation viitekehyksessä. Edellä kuvatut ilmiöt ja niiden vaikutukset ovat myös keskeisiä piirteitä kehittyvissä valtioissa, joissa digitalisaatiolla on merkittäviä vaikutuksia yhteiskunnallisessa kehityksessä ja eriarvoisuuden ilmentymisessä.

Länsimaisissa ja ns. kehittyneissä yhteiskunnissa moderneilla viestintävälineillä on keskeinen osa niin kansalaisten arjessa, yhteiskunnallisissa toiminnoissa kuin liike-elämässäkin. Eri valtioiden kansalaiset käyttävät sekä vapaa-ajalla että työssä monia erilaisia viestintävälineitä, sovelluksia ja muita keinoja, jotka mahdollistavat reaaliaikaisen tiedonkulun. Digitaaliset työvälineet, kuten internet, sosiaalinen media ja matkapuhelimet, ovat korvanneet perinteiset työ- ja viestintävälineet. Perinteinen massamedia on ollut pääasiassa yksisuuntaista viestintää ilman todellista tai reaaliaikaista vuorovaikutussuhdetta. Digitalisaatio on tuonut muutoksen, ja viestintä ei ole koskaan ollut yhtä vuorovaikutteista ja moniulotteista kuin se on nyt (Castells, 2013, s. 54). Nämä uudet, moniulotteisemmat viestintävälineet ovat keskeisessä roolissa myös yhteiskunnallisessa vuorovaikutuksessa, kun kansalaiset hankkivat ja prosessoivat tietoa heitä ympäröivästä yhteiskunnasta ja sosiaalisesta piiristä

pyrkiessään ymmärtämään heitä koskevia päätöksiä. Entistä suurempi osa kansalaisille tuotetuista kaupallisista ja yhteiskunnallisista palveluista on eriasteisesti digitalisoitu aina kunkin valtion kehitysasteen ja talouskasvun mukaan. Voidaankin todeta, että digitalisaatio leviää eriasteisesti eri puolilla maapalloa.

Informaation saatavuus itsessään luo eriarvoistavia, sosioekonomisia rajoja, joista käytetään englanniksi vakiintunutta termiä ”digital divide” (Sunstein, 2017, s. 29). Informaation saatavuus eri muodoissaan on kuitenkin lisännyt kansalaisten tietoisuutta epäkohdista ja siten luonut sisäistä painetta ja vastavoimaa uudistuksiin, joita esimerkiksi valtionhallinnolta edellytetään. Monien kehittyneiden maiden kansalaiset ovat myös alkaneet hyödyntää kiihtyvään tahtiin digitaalisia metodeja ja teknologioita arjessaan, pääasiassa kulttuurin tuottamisen vaikutuksesta, viimeisen vuosikymmenen aikana, mikä on havaittavissa muun muassa eri kehitystä mittaavissa indekseissä. Viimeisen vuosikymmenen aikana useiden eri maiden sisäiset ja osittain ulkoiset konfliktit ovat osoittaneet, miten keskeisessä roolissa digitalisaatio, internet ja sosiaalinen media ovat. Yksi merkittävimmistä tapahtumista on arabikevät, jolloin monissa Pohjois-Afrikan valtioissa kansa nousi valtionjohtoaan vastaan juuri digitalisaation myötävaikutuksella. Siksi arabikevään tutkiminen on tärkeää.

Arabikevään tapahtumia itsessään on vaikea verrata muihin valtioihin tai muihin viime vuosikymmeninä tapahtuneisiin kansannousuihin, mutta arabikevään ominaispiirteissä on seikkoja, jotka korreloivat suoraan digitalisaation vaikutuksiin niin kehittyvissä kuin kehittyneissäkin valtioissa. Kehittyvien valtioiden hallintojen johtamismallia on usein kuvattu autoritääriseksi. Yhteiskunnallisessa terminologiassa autoritäärinen hallinto käsitetään itsehallinnoksi, joka pyrkii keskittämään valtaa ja samalla vähentämään kansalaisten poliittista vapautta ja yksilönvapautta. Tyypillisessä yhteiskunnassa valtion sisäinen eliitti ja hallintorakenteet ovat erillään toisistaan, mikä mahdollistaa demokratiaprosessien kehittymisen vallan keskittymisen sijaan. Arabikevään tapahtumat kertovat siitä, että digitalisaatiolla voi olla demokratian kannalta positiivisia vaikutuksia, sillä se luo uusia mahdollisuuksia autoritaaristen valtarakenteiden haastamiseksi. Toinen ilmiö, sosiaalisen median botit, kertoo puolestaan, miten digitalisaatio haastaa vakiintuneet demokraattisen poliittisen kommunikaation käytännöt ja saattaa siten olla uhka demokratialle.

Tutkimuskysymykseni on:

Miten digitalisaatio, ihmisten sosiaalisen median adaptaatio ja verkostoituminen vaikuttavat valtapositiioihin yhteiskunnissa ja miten digitalisaatio muuttaa käsityksiämme vallasta?

Tässä tutkielmassa ei ole primäärejä aineistoja, vaan käsittelen yhteiskunnallisia murroksia ja digitalisaatiota siten, että peilaan niitä tunnettuja valta- ja hallintateorioita vastaan ja pyrin siten muodostamaan uudenlaisen käsityksen vallan ilmentymästä. Käytän arabikevättä keskeisenä esimerkkinä argumentoinnissani. Teoreettisen viitekehyksen perustaksi olen valinnut useita jo aiemmin mainittuja Michel Foucault'n, John Locken ja Manuell Castellsin vallan ja hallinnan teorioita. Niiden pohjalta käsittelen digitalisaation yhteiskunnallista evoluutiota ja johdan tutkielman kohti uutta 2000-luvun valtateoriaa. Kyseisten tutkijoiden teorit vallasta ja yhteiskuntien legitimitetistä ovat edelleen relevantteja, mutta digitalisaation kontekstissa niiden merkitystä tulee arvioida uudelleen ja kehittää.

Tutkielma rakentuu siten, että käsittelen kappaleessa 2 viestinnän ja yhteiskuntien kehityksen vuorovaikutussuhdetta sekä viestinnän digitalisoitumisen vaikutusta yhteiskuntien kehitykseen ja diskurssien sisältöihin. Vuorovaikutussuhde vaikuttaa tutkitusti siihen, miten kansalaiset suhtautuvat heille suunnattuun viestintään ja osallistuvat yhteiskunnalliseen diskurssiin, millainen rooli heillä on ympäröivässä yhteiskunnassa ja millainen valtdynamiikka yhteiskunnassa kehittyy sisältöjen perusteella. Informaation hallinta ja kontekstit ovat myös ulkopoliittisia ilmentymiä, ja siitä syystä tutkin sekä valtioiden roolia informaation hallinnassa että sitä, miten esimerkiksi eri konflikteissa maineenhallinnan merkitys on korostunut informaation saatavuuden vuoksi. Kappaleessa 3 käsittelen valtateorioiden evoluutiota ja sitä, miten vallitsevat valtateorit tukevat havaitsemaamme maailmaa ja pyrkivät ennakoimaan muutoksia, mutta eivät silti ole pystyneet ennakoimaan teknologian ja digitalisaation vaikutuksia yhteiskuntiin ja ihmisiin. Kappaleessa 4 etenen digitalisaation evoluution mukaisesti käsittelemään sosiaalisen median kontekstuaalisia ja teknisiä haasteita. Näitä ovat esimerkiksi valeutiset, Twitter-botit ja muut disinformaation muodot, jotka vaikuttavat yhteiskunnalliseen diskurssiin ja sitä kautta myös kansalaisten

mielipideilmastoon ja lopulta myös valtapositiioihin yhteiskunnissa. Kappaleessa 5 käsittelen tutkimuskysymyksen mukaisesti, miten digitalisaatio on vaikuttanut yhteiskunnalliseen diskurssiin ja perinteisiin valtakäsityksiin etenkin kehittyvissä valtioissa; esimerkkinä käytän arabikevään tapahtumia. Kappaleessa 6 esittelen tutkielman tulokset ja päätelmäni siitä, miksi olemassa olevat valtateoriat edellyttävät digitalisaation vuoksi uudenlaista tulkintaa. Kappaleen lopussa kuvaan, millainen voisi olla digitalisaation lainalaisuuksia noudattava valtateoria, jossa kiinteät positiot ovat saaneet uudenlaisen, pluralistisen rakenteen teknologian ja markkinatalouden myötävaikutuksella. Lopuksi kappaleessa 7 korostan jatkotutkimuksen merkityksellisyyttä niiden tietojen valossa, joita tässä tutkielmassa havaitsin.

2 Analogisesta maailmasta digitalisaation vaikutuspiiriin

Digitalisaation määritelmään on usein yhdistetty tekniikkaan viittaava konnotaatio, mutta tämän tutkielman sisältö nojaa siihen yleismaailmalliseen käsitykseen, että digitalisaatio on yksilöiden toiminnan ja ympäröivän yhteiskunnan murrosprosessi. Digitalisaatio mahdollistaa niin internetpohjaiset palvelut, teknologiset kehitysaskleet kuin kaupalliset ja valtiollisetkin palvelut, jotka tuottavat palveluita kansalaisille ja yrityksille. Digitalisaatio perustuu innovaatioihin, joiden taustalla on merkittävä määrä akateemisen tutkimuksen tuottamia teknisiä innovaatioita, jotka valjastetaan kaupalliseen käyttöön ja edelleen digitalisaation taustavoimaksi. Tällainen kaupallisvetoinen innovaatiokehitys edellyttää kohderyhmältään riittäviä taloudellisia resursseja yhtäältä implementaatioon ja toisaalta tehokkaaseen hyödyntämiseen, mikä puolestaan vaihtelee valtioiden kehitysasteen mukaisesti. Toinen digitalisaatio-termiin liittyvä käsitys kertoo sen olevan merkittävä ilmiö, joka vaikuttaa lähes kaikkiin ihmisiin ja ilmiöihin (Fors, 2010, s. 28). Digitalisaatio vaikuttaa käyttäytymiseemme ja päätöksiimme. Digitalisaatio onkin syntynyt teknologisesta kehityksestä, joka murtaa ”subjekti–objekti”-vuorovaikutussuhteen ja jossa työkalu mielletään ihmisen tuottavuutta lisääväksi työvälineeksi. Digitalisaation kautta syntynyt vuorovaikutussuhde on muuttanut teknologiaa niin, että passiivisesta objektista on tullut entistä enemmän interaktiivinen entiteetti, joka aiemman passiivisen luonteen sijaan ohjaa nyt ihmisiä päivittäisissä toimissa. Tämä muutos edellyttää kansalaisilta aktiivista roolia teknologiakehitykseen vaikuttamisessa, jotta digitalisaatio palvelisi paremmin koko ihmiskuntaa. Digitalisaation kasvu ja sen yhteiskunnallinen läpäisevyys maailmanlaajuisesti vie väistämättä kohti laajempaa käsitystä intersubjektiivisuudesta.

Digitalisaatio vaikuttaa myös yhteiskunnalliseen kehitykseen. Valtioiden sisäisissä valtakamppailuissa tavoitellaan eri ryhmittymien toimesta pääsääntöisesti ryhmittymän omaa hyötyä, mutta myös yhteiskunnallista vakautta. Tämän valtakamppailun mittakaava ja premissi korreloi usein käänteisesti demokraattisen yhteiskunnan kehityksen tason kanssa kehittyvien maiden kontekstissa. Tiedetään, että mitä suurempi osa kansalaisista voi osallistua yhteiskunnan päätöksentekoon, sitä epätodennäköisempää on vallan keskittyminen ja potentiaalinen eriarvoistuminen.

Päinvastaisessa tilanteessa, jossa kansan etäisyys valtionhallintoon kasvaa, syntyy myös valtatyhjiöitä, joissa esiintyy kamppailua vallasta ja pääomasta. Voidaan todeta, että yhteiskuntien valta- ja hallintomekanismit luovat ja ylläpitävät diskursseja, jotka kansalaiset joko hyväksyvät tai korvaavat omilla diskursseillaan. Nämä vaihtoehtoiset diskurssit voivat tarpeeksi vahvistuessaan syrjäyttää ”keskusjohtoiset” vastineensa. Tässä narratiivien ja diskurssien syrjäyttämisen prosessissa digitalisaatiolla on ollut merkittävä rooli etenkin kehittyvissä yhteiskunnissa.

Vallan hajautuminen ja vähentynyt eriarvoisuus johtavat usein kehitykseen, jossa valtaa voidaan havaita entistä laajemmissa ryhmissä kuin pelkästään kansassa itsessään. Vaihtoehtoisessa tilanteessa, jossa eliitti ja autoritääriäinen hallinto eivät pysty ylläpitämään luokkaeroa ja hallita tavallista kansaa, on parempi antaa kansalle mahdollisuus äänestää kansannousun sijaan (Rodrik, 2016, s. 55). Tässä kontekstissa ja autoritäärisessä yhteiskunnassa informaation saatavuus on riski hallinnolle ja eliitille, joka haluaa keskittää valtaa. Myös informaation ja narratiivin hallinnalla on vaikutuksia niin ulkomaankaupan kuin ulkopoliittikankin saralla, koska autoritääriäinen hallinto ei halua luopua saavutetuista eduista, joita ulkopoliittisesti saatetaan pitää kyseenalaisina tai epäeettisin keinoin saavutettuina. Autoritääriset valtiot luokitellaankin usein juuri kehittyviksi valtioiksi, mikä johtuu vallan keskittämisen edellyttämästä kontrollista ja vapauden riistämisestä. Kaikki kehittyvät valtiot eivät ole kuitenkaan autoritäärisiä hallintomekanismiltaan, sillä kehittyvissä valtioissa on ominaista laaja-alainen, kiihtyväähtäinen kehitys, joka perustuu talouskasvulle ja ulkomaankaupan vaikutukselle. Autoritääriset hallinnot taas eivät pysty hyödyntämään samoja elementtejä talouskasvussaan, mikä on seurausta johtamistavan aiheuttamista mainehaitoista. Autoritääriset hallinnot ovat yksilönvapauksiltaan rajoitettuja tai talouskasvun osalta muuten heikommassa tilanteessa, mutta silti ne pyrkivät kiihdyttämään talouskasvua. Se edellyttäisi toteutuakseen parempaa ulkopoliittista mainetta, joka lähtökohtaisesti perustuu puolestaan vakaaseen demokraattiseen yhteiskuntajärjestykseen. 2000-luvulle saavuttaessa hyvin monet autoritääriset hallinnot ovat olleet hyvinkin tietoisia aiemmin tehdyistä vallankaappauksista, jotka eivät ole päättyneet positiivisesti autoritääriäisen hallinnon kannalta. Historia tuntee myös useita kiistanalaisia henkilöitä, jotka johtivat maataan

diktaattorimaisesti poikkeavien luonteenpiirteidensä tai mielenterveydellisten haasteidensa vuoksi, niin että moraalikäsitteet ja tekojen vaikutukset hämärtyivät.

Koska tämä tutkielma käsittelee digitalisaation vaikutuksia kehittyvien maiden ja autoritääristen hallintojen valtapositiioihin, näiden alueiden ja olosuhteiden sosioekonomisia rakenteita on hyvä ymmärtää. Kehittyvien yhteiskuntien keskeisiä ominaispiirteitä ovat rakenteellinen köyhyys, taloudellinen eriarvoisuus sekä yhteiskunnallisten rakenteiden ja infrastruktuurin heikko tila. Kehittyvien valtioiden talouskasvu on usein epälineaarista ja syklittynyttä. Globaalissa kontekstissa valtioiden talouskasvua voidaan tarkastella niin bruttokansantuotteen kuin pääasiallisten vientituotteiden kautta, jotka kehittyvissä valtioissa painottuvat yleisesti maataloustuotteisiin. Bruttokansantuotteen rinnalle on myös syntynyt parempia indikaattoreita kuten GPI (Genuine Progress Indicator), ”aidon kehityksen mittari”, joka laajentaa ilmiöistä tehdyt havainnot aina yksilötason vaikutuksiin. Kuitenkin tämän tutkielman kontekstissa GPI ei ole merkittävässä roolissa sen tulkintaan liittyvien haasteiden vuoksi. Tyypillisesti maaseudulla asuvien ihmisten koulutus- ja sivistystaso on huomattavasti matalampi, kuin vastaavien kaupungeissa asuvien ihmisten, joka ilmiönä on sama kuin valtioiden kehityksessä. Kehittyvissä maissa, joissa talous perustuu maatalouteen, on suhteellinen sivistys- ja koulutustaso matalampi. Tuomalla eri massaviestinnän ja jopa digitalisaation välineitä mahdollisimman laajasti kansan ulottuville koulutusvälineissä, voidaan sivistystasoa ja ymmärrystä ympäröivästä maailmasta nostaa. Erityisesti internetin saatavuudella on merkittävä vaikutus myös instituutioiden ulkopuoliseen sivistykseen, sillä informaation saatavuus on näennäisesti rajatonta ja informaation hankkiminen omaehtoisempaa, joka edelleen tukee individualismia ja käsitystä yksilölle kuuluvista oikeuksista ja mahdollisuuksista.

World Development Indicators -raportti vuodelta 2002 osoitti, että kehittyvien ja kehittyneiden valtioiden välinen ero maanviljelyssä oli bruttokansantuotteessa jopa kaksinkertainen (kuva 1). Digitalisaation kehitykseen ja kasvaneeseen rooliin on johtanut yhteiskuntien riippuvuus globaalista markkinataloudesta, joka edelleen pakottaa modernisoimaan niin työvälineitä kuin ihmisten työskentelytapoja. Maanviljelyn osuus bruttokansantuotteesta kuvaa välillisesti yhteiskunnan kehitystä ja

modernisaation astetta, joka itsessään sisältää keskeiseen rooliin nousseen digitalisaation.

	Latin America and the Caribbean	Sub-Saharan Africa	Middle East and North Africa	South Asia	East Asia and Pacific	All Developing Countries	Least developed countries
Agriculture (% of GDP)	7.9	17.9	13.9	28.3	15.4	13.2	36.7
Rural population (% of total)	26.5	68.4	43.6	73.2	67.7	60.6	76.4
Agriculture value added per worker (constant 1995 US\$)	2915.5	349.2	2163.6	376.2	418.4	589.8	239.0
Agricultural exports (% merchandise trade)	28.3	23.9	4.7	17.9	11.7	15.3	35.3
Arable land (hectares per person)	0.27	0.26	0.21	0.16	0.11	0.21	0.20
Agricultural machinery (tractors/100 ha arable land)	118.2	18.0	117.8	80.9	67.9	102.0	8.0
Roads, km per squared km of total area	0.141	0.052	0.062	0.551	0.139	0.123	0.044

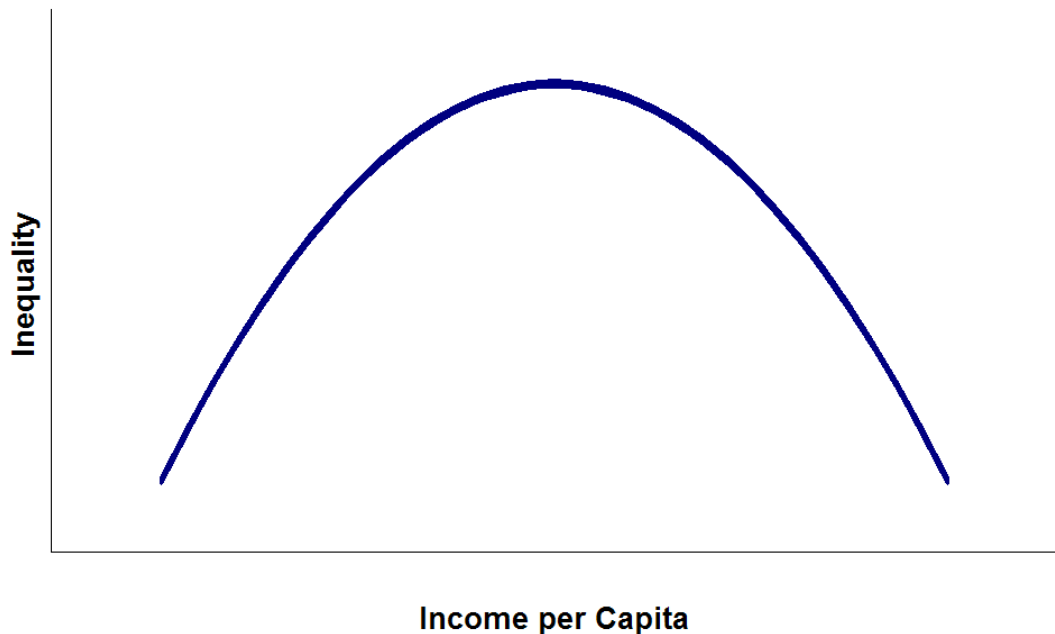
Source: World Development Indicators (2002).

Kuva 1. Maanviljelyn osuus bruttokansantuotteesta

Edettäessä kohti teollistuneempia valtioita ja niiden yhteiskunnallisia rakenteita voidaan havaita vahvemman bruttokansantuotteen ja yhteiskunnallisen ”vaurauden” välinen suhde. Teollistuneessa yhteiskunnassa työvälineiden ja metodien tehokas hyödyntäminen on myös sidoksissa suoraan taloudellisiin tuotto-odotuksiin ja sitä kautta yrityksien, yhteiskunnan ja kansalaisten kehitykseen ja vaurauteen. Tällä on myös yhteiskuntapoliittista merkitystä, sillä taloudellisesti menestyvä valtio perustuu usein vahvoille kansalaisoikeuksille, paremmalle koulutukselle ja vähäiselle eriarvoisuudelle.

Maailmassa on edelleen huomattava määrä valtioita alati muuttuvassa ja kehittyvässä tilassa, jossa eri ryhmittymät kamppailevat niin poliittisesta kuin taloudellisesta vallasta. Tätä voidaan tutkia tieteellisin menetelmin ja mittarein. Kehittyvissä valtioissa eriarvoistuminen on korostunut, mitä on perinteisesti tulkittu mm. taloudellisen eriarvoisuuden suhdetta kuvaavan Kuznetsin hypoteesin avulla. Tämän teorian laajempi kokonaisuus on tunnetun taloustieteilijän Thomas Pikettyn teoksessa ”Capital in the Twenty- First Century” (Piketty, 2014). Kuznetsin hypoteesi on

käänteisen u-kirjaimen muotoinen ja kuvaa sitä, miten talouskasvun kehittyessä ensin eriarvoisuus nousee ja myöhemmin laskee (kuva 2).

Kuva 2. Kuznetsin hypoteesi eriarvoisuudesta ja talouskasvusta

Kuznetsin eriarvoisuuden ja talouskasvun korrelaation hypoteesi on kyseenalaistettu useissa akateemisissa tutkimuksissa, myös Thomas Pikettyn toimesta (Piketty, 2014, s. 14–15). Tuoremmat tutkimukset ovatkin laajentaneet Kuznetsin hypoteesin käänteisen u-kirjaimen tulkintaa kohti syklisyyttä, jossa graafi on ns. aaltomainen. Alkuperäisen Kuznetsin hypoteesin ongelma oli sen rajoittunut ajanjakso, joka perustui talouskasvussa ja pääoman keskittymisessä nähtävään teollistumisen vaikutukseen. Aaltomaista hypoteesia tukee myös tunnettu tutkija Branko Milanovic, joka on laajentanut Kuznetsin hypoteesin tulkintaa uusilla tietolähteillä kirjassaan ”Global Inequality: A New Approach for the Age of Globalization”. Tärkeimmäksi taloudellista muutosta kuvaavaksi tulkinnaksi nousee havaintojakson laajentaminen, jonka perusteella käänteisestä u-kirjaimesta on tullut laajennettuna aaltomainen tulkinta. Kuznetsin käännetty u-kirjain oli siis käytännössä liian kapea-alainen otanta. Tällä hetkellä taloustieteilijöiden konsensuksen mukaan uudempi tulkinta ja aaltomainen, syklinen talouskasvun ja eriarvoisuuden vuorovaikutussuhde korostaa

pääoman sijaan myös teknologian ja poliittisen kehityksen vaikutusta eriarvoistumiseen.

Teknologialla on siis ollut keskeinen merkitys yhteiskuntien kehityksessä. Sivistyksen ja talouskasvun tueksi yhteiskunnissa ovat muodostuneet niin kaupungistuminen kuin perinteiset ”massamedian välineet”, kuten TV, radio ja sanomalehdet. Vasta myöhemmin internet ja digitalisaatio ovat tuoneet uudenlaisia tapoja lisätä koulutusta, tiedonsaantia ja yhteiskunnallista vuorovaikutuskykyä. Digitalisaatio onkin todettu keskeiseksi osaksi niiden ihmisten elämää, jotka ovat sen piirissä (Fors, 2010 s. 32). Uusimpina viestinnän kanavina ja välineinä ovat luonnollisestikin matkapuhelimet ja niiden kautta käytettävät niin sosiaalisen median palvelut kuin videojakelupalvelut. Matkapuhelinten evoluutio on muuttanut niiden käyttötapaa entistä enemmän kohti palveluiden käyttöä kuin varsinaista puhelimen käyttöä. Matkapuhelinten yleistymisen on muuttanut ihmisten informaation kulutustottumuksia ja sitä kautta matkapuhelinten merkitystä ihmisten elämässä. Vaikka perinteinen tapa käyttää matkapuhelinta onkin ollut kommunikoiminen ihmisten välillä, ovat myös erilaiset viihdetoiminnot lisääntyneet huomattavasti, millä on ollut huomattava merkitys matkapuhelinten suosiossa. Tätä merkitystä korostavat myös tilastot, joiden mukaan jo vuonna 2001 matkapuhelinten määrä ylitti tv-vastaanottimien määrän (Katz & Aakhus, 2002, s. 4). Erityisesti matkapuhelinten merkitys päivittäisasioiden hoitamisessa korostuu entisestään kehittyvissä maissa, joissa usein perheissä voi olla ”älypuhelin”, mutta ei varsinaisesti ”oikeaa” tietokonetta mm. pankkiasioiden hoitamiseen tai uutisten seuraamiseen. On todettu, että ihmisten elämän mullistui vastaavalla tavalla kaupallisen TV:n myötä 1900-luvun puolivälissä. Matkapuhelimet käynnistivät puolestaan digitalisaation laajemmassa mittakaavassa (Katz & Aakhus, 2002, s. 5).

Valtapaatioiden ja yhteiskuntapolitiikan perspektiivistä katsottuna kansalaisten hallinta on ollut kehittyvissä maissa helpompaa ennen internetin ja matkapuhelinten aikaa, mikä on perustunut toisaalta perinteisten mediavälineiden yksiulotteisuuteen ja toisaalta niiden omistusrakenteisiin. Kyseisissä maissa TV, radio ja sanomalehdet välittävät informaatiota omistajatahojensa haluaman sisällön mukaisesti ilman vuorovaikutuksen tai informaation faktapohjaisuuden tarkistamisen mahdollisuutta.

Autoritääriset valtiot pyrkivät yhä käyttämään radiota ja TV:tä viestinsä ja valtapaositionsa vahvistamiseen. Monissa kehittyvissä ja autoritäärisissä yhteiskunnissa perinteisten massamediodien rooli on edelleen vahva verrattuna tuoreempaan internetiin, johon kaikilla kansalaisilla ei ole pääsyä. Esimerkiksi vuosina 2006–2019 Bolivian presidenttinä toiminut Evo Morales käytti kansallista TV-asemaa oman vasemmistopopulistisen propagandansa levittämiseen suhteellisen menestyksekkäästi. Evo Moralesin oletetaan tavoittaneen TV:n välityksellä suuria määriä kansasta, eteenkin ikääntyneitä ihmisiä, jotka ovat tilastojen mukaan muita aktiivisempia äänestäjiä ja kiinnostuneempia yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta. Demografisen vastapainon tarjosivat nuoremmat ikäluokat, jotka saivat puolestaan tietoa matkapuhelinten välityksellä. Matkapuhelimet olivat heille luontaisempi tapa hankkia informaatiota ja luoda sisältöä asioiden todellisista laidoista, jotka eivät välttämättä tukeneet Evo Moralesin narratiiveja.

Digitaaliset viestintävälineet tarjoavat kansalaisille alustan viestiä ja aktivoitua, mutta ne tarjoavat myös valtionhallinnoille vallankäyttövälineitä kansalaisiaan kohtaan. Tämä projektio korostuu etenkin ihmisoikeudellisesti haastavissa valtioissa, joita tämäkin pro gradu -tutkielma sivuaa arabikevään kontekstissa. Digitalisaatio tarjoaa mahdollisuuden seurata kansalaisten edesottamuksia ja tietyissä tapauksissa kontrolloida kansalaisia joko rajoittamalla tiedon saatavuutta tai lähettämällä muunneltua tai väärää tietoa (Morozov, 2011, s. 54). Tämän tyyppiset yritykset vaikuttaa yleiseen mielipiteeseen muuttaa automaattisesti valtapaositionta valtionhallinnon eduksi. Se ei kuitenkaan vastaa välttämättä kansalaisten aitoa tahtoa, joka perustuu totuudenmukaiselle informaatiolle. Kansalaisten ilmaisunvapauden ja lehdistönvapauden kaltaisten keskeisten elementtien avulla autoritäärisen hallinnon kehittyminen tai syntyminen voidaan kokonaan estää. Tämän tutkielman kontekstissa havaitaan, että digitalisaatiolla on merkittävä rooli valtapaosition murroksessa. Foucault'n mukaan vallan olemassaolo itsessään johtaa myös sosiaalisesti rakentuvan vastarinnan olemassaoloon (Philp, 1983, s. 35). Mutta ilmaisunvapauteen liittyvät lait ja säädökset eivät koske yrityksiä, joten niiden osalta kansalaisilla on erilaiset puitteet ilmaista itseään toisaalta vapaammin, mutta toisaalta yrityksen ehdoin (Morozov, 2011, s. 101).

Ilmaisun- ja lehdistönvapautta ei ole varattu pelkästään ylemmille tai paremmin koulutetuille yhteiskuntaluokille, vaan niiden olemassaolo ja vapaa ilmentymä takaavat osittain yhteiskunnan velvoitteiden toteutumisen kansalaisten parissa. Tästä johtuen autoritääriset tai diktatuurimuotoiset yhteiskunnat pyrkivät pitämään kansalaisensa erillään ulkopuolisesta tiedosta, joka voi liittyä esimerkiksi käsitykseen paremmista yhteiskuntajärjestyksistä. Eristäminen pyrkii puolestaan suojaamaan valtionpäämiehiä kritiikiltä ja mahdollisilta kansannousuilta. Digitaalisilla viestintävälineillä on korostunut merkitys informaation välittämisessä valtion omien rajojen ulkopuolelle, ja niiden toivotaan synnyttävän kansainvälistä painostusta. Informaation välittäminen onkin yksi keskeisimmistä intresseistä kansannousuissa, kuten arabikevään kontekstissa tulen todistamaan. Modernien viestintävälineiden merkitystä kansannousuissa ei voi nähdä kuitenkaan vain yksipuolisesti. Vaikka kaikilla osapuolilla on käytettävissä lähtökohtaisesti samat välineet ja menetöt, ei ole suinkaan itsestään selvää, niiden kautta välittyisi aito kuva kohdemaan tilanteesta. Disinformaatiolla onkin merkittävä vaikutus yhteiskunnallisessa vuorovaikutuksessa digitalisaation aikakautena.

Informaation hallinta ja sen rajoittaminen ovat keskeisiä vallankäytön muotoja. Hypoteettisessa tilanteessa, jossa autoritäärinen hallinto vangitsee keskeisen kansannousun toimijan ilman, että siitä tulee tietoa julkisuuteen, voidaan henkilön katoamisesta tehdä vääriä oletuksia. Ilman riittävää tietoa oletamat voivat olla hyvinkin polarisoituneita. Hypoteettisen esimerkin mukainen protestiliikkeen kaapattu henkilö on voinut loikata autoritäärisen hallinnon puolelle, tai hänet on mahdollisesti jopa tapettu. Informaation puuttuminen ja hallinta tarjoavat siis kaksi täysin päinvastaista mahdollisuutta reagoida valtionhallinnon toimintaan. Myös muunneltu totuus, valeuutiset ja disinformaatio ovat keskeisiä ilmiöitä digitalisaation kontekstissa. Aiemmin perinteisen median entiteetin voitiin olettaa olevan joko puolueellinen tai puolueeton, mutta digitalisaatio antaa mahdollisuuden esiintyä kasvottomana tai jopa toisena henkilönä. Disinformaatio digitalisaation kontekstissa ei ole riippuvainen maan kehitystasosta tai demokratiakehityksestä, mutta kohderyhmän medialukutaito ja sosioekonominen status vaikuttavat osaltaan siihen, miten disinformaatio toimii ja miten siihen reagoidaan.

Voidaankin todeta, että disinformaatio on tehokkaampi vallankäytön väline autoritääriselle hallinnolle kehittyvissä maissa kuin esimerkiksi monissa eurooppalaisissa valtioissa, joissa medialukutaito ja yhteiskunnan normit ovat paremmat. Autoritääristen ja myös kehittyvien valtionhallintojen haaste on ollut kokonaisvaltainen tietotekniikan ja internetin hyödyntäminen, niin että se tukisi ainoastaan valtionhallinnon tarkoituksia. Ongelmaksi muodostuu informaation yleismaailmallinen luonne, joka levitessään murtaa ennakkoluuloja ja haastaa kansalaisia toimimaan. On kiistatonta, että digitalisaatio, sosiaalinen media ja muut teknologiset välineet ovat tarjonneet kansalaisille mahdollisuuden organisoida ja haastaa valtapositiota ja välittää tietoa helpommin, jopa ilman keskitettyjä tietolähteitä kuten internetsivustoja (Sunstein, 2017, s. 138). Toisaalta on myös havaittu, että jos kansalaisilla ei ole taloudellisia edellytyksiä hankkia tietokoneita tai matkapuhelimia, valtiokaan ei hyödynnä digitalisaatiota laaja-alaisesti omien palveluidensa tuottamisessa. Tiedetään kuitenkin, että teknologinen kehitys on yllättänyt monet valtiot ja autoritääriset hallitsijat tilanteissa, joissa informaatio epäkohdista leviää tehokkaasti kansan keskuudessa ja ulkomaille. 2000-luvulla keskeisessä roolissa ovat olleet eri sosiaalisen median palvelut internetin laajemmassa kontekstissa. TV:n, radion ja sanomalehtien kaltaiset perinteiset mediat, joita valtio on voinut hallita keskitetysti, eivät pysty vaikuttamaan narratiiviin internetin aikakaudella enää yhtä vahvasti kuin ennen. On selvää, että ihmiset eivät tiedä toistensa ajatuksista jakamatta niitä. Digitalisaatio onkin mahdollistanut uudenlaisen ryhmäytymisen, joka on uhka myös autoritäärisille hallinnoille (Sunstein, 2017, s. 38).

Vertauskuvallisesti digitalisaatio on 2000-luvun kivi ja miekka kehittyvien valtioiden kansannousujen aseena. Digitalisaatio palvelee valtionhallintoa valtaposition ylläpitämisessä, mutta samaan aikaan se lisää kansalaisten tietoisuutta ja organisoitumista kaupallisten tahojen myötävaikutuksella. Digitalisaatiota pidetään monissa yhteyksissä, erityisesti julkisen sektorin piirissä, synonyyminä toiminnan tehostamiselle; yksityisellä sektorilla se liitetään enemmänkin lisäarvon tuottamiseen. Valtioissa, joiden talous pohjautuu heikosti modernisoituun teollisuuteen, digitalisaatio koetaan uhkana, joka on lähtöisin kansalaisten toiminnasta. Tämä uhka perustuu pelkoon, jonka mukaan automaatio ja tietotekniikka vähentävät työvoiman tarvetta tai työtehtäviin liittyvän kompetenssin hankkiminen on haastavaa. Silti

laajemmassa kontekstissa digitalisaatiolla ja moderneilla viestintävälineillä on keskeinen merkitys ihmisten elämässä, kuten Fors (2009, s. 32) artikkelissaan tiivistää: “As digitalization becomes a major and significant configuration in people’s lives, the lifeworld is also subject to significant shifts”. Digitalisaatio voi kuitenkin epäonnistuessaan aiheuttaa kansan jakautumista, etenkin yhteiskunnissa, joissa tuloerot ovat suuria. Ihmiset, jotka eivät ole digitalisaation piirissä, voidaan kokea vähemmän tuottavina kuin muut. Myös kansalaisten tiedonsaantimahdollisuudet koetaan arvokkaammiksi kuin varsinainen reaalimaailman kompetenssi, jolloin digitalisaatiosta tulee etuoikeutettujen ase esimerkiksi työmarkkinoilla ja muissa yhteiskuntarakenteissa. Tiedon saatavuus ja digitalisaatio itsessään eivät vielä syrji ihmisryhmiä, mutta tosiasiasa suuri osa tiedosta on englanniksi, ja jotta kansalaiset voisivat oikeasti hyödyntää digitalisaation tuomia mahdollisuuksia, tulisi heidän myös hallita englannin kieli. Kielen osaamisesta tullee ensimmäinen este kokonaisvaltaiselle informaation hyödyntämiselle, mutta myös informaation välittämiseksi. Schopp, Schelenz, Heesen ja Pawelec (2019, s. 12) ovat kuvanneet asiaa artikkelissaan Digitalization in the Global South seuraavasti: “Skills such as (digital) literacy and (English) language skills are crucial to facilitate or even enable access to ICT in the first place. With illiteracy and language barriers persisting among some societal groups, ICT cannot be used as intended.”

2.1 Konfliktit valtioiden maineenhallinnan riskeinä

Kuten yhteiskunnallisesta kontekstista tiedämme, yksikään valtionhallinto ei selviä ilman jatkuvaa legitimaatioprosessia, jonka myötä hallittava kansa antaa itsensä hallittavaksi ja siten vaihtaa vapautensa abstraktina entiteettinä hallittavaksi saavuttaen samalla muita vapauksia ja oikeuksia. Valtionhallinnot pyrkivätkin jatkuvasti legitimoimaan itseään ja vallan projisointiaan niin omien kansalaistensa kuin muiden valtioiden edessä. Yhteiskuntaa ja valtionhallintoa painaa vastuu kansalaistaan, jota mitataan varsinkin kriisi- tai konfliktitilanteessa, jolloin valtio joutuu tekemään normaalia enemmän toimenpiteitä legitimoidakseen toimintansa. Historiasta tiedetään, että autoritäärisiä hallitsijoita yhdistää tietynasteiset todellisuuden vääristymät, jotka liittyvät omaan asemaan ja mahdolliseen suosiovajeeseen ja joita hallitsijan lähipiiri ylläpitää lähinnä oman etunsa ja asemansa

vuoksi. Tämän tyyppinen kuplassa hallitseminen voi hypoteettisesti johtaa tilanteeseen, jossa autoritäärinen hallitsija kuvittelee olevansa pidetty johtaja vain lähipiirinsä miellyttämisen halun ja informaation rajoittamisen seurauksena. Autoritäärisen hallitsijan lähipiiri suodattaa negatiivisia uutisia yhteiskunnasta ja välittää vain positiivisia mielikuvia autoritääriselle johtajalle, joka ei tiedä kansan todellista tahtotilaa tai ahdinkoa. Tällaisia esimerkkejä ovat esimerkiksi Pohjois-Korea ja ääripäänä myös tämän tutkielman kirjoitushetkellä vaihtuva Yhdysvaltain presidentti Donald J. Trumpin hallinto. Vaikka Yhdysvaltoja ei itsessään voi luokitella autoritääriseksi valtioksi, viittaa tässä presidentti Trumpin persoonaan ja hänen lähipiiriinsä.

Kansalaisten suuntaan viestinnän ja mielikuvien hallinta nousee keskeiseksi legitimoinnin keinoksi tilanteissa, joissa valtion kyky tuottaa peruspalveluita ja tulevaisuuden turvaa kyseenalaistuu. Lähtökohtaisesti valtion tuottamat palvelut kansalleen legitimoivat toiminnan ja päätöksenteon sisäpoliittisesti, mutta esimerkiksi konflikti- tai kriisitilanteissa legitimaatio voi olla hyvinkin kyseenalaistettu. Kriisitilanteita voivat olla sellaiset ulkoiset uhkat, sisäiset poliittiset levottomuudet tai muut epävakaudet, jotka aiheuttavat epävarmuutta kansassa valtionjohtoa kohtaan. Tyypillisesti valtionhallinnon (virkamiesjärjestelmää lukuun ottamatta) legitimaatio toteutetaan vaaliteitse, kun kyseessä on demokraattinen yhteiskuntajärjestys. Vaaleissa yksilö antaa valitsemalleen henkilölle mandaatin käyttää valtaa valitsijoidensa edustajana (Castells, 2013, s. 190). Jotta tämä mandaatti toimisi, vallankäyttäjien toimintaa rajoittavien mekanismien tulee olla kunnossa. Jos vallan väärinkäytöstä ei synny seuraamuksia, on valta korruptoivaa ja jopa absoluuttista. Luottamusjärjestelmä ja legitimaatio perustuvat olettamukselle, että tuntematon taho toimii yksilön ja yhteisön eduksi ja oikeudenmukaisesti. Hyvin toimivan yhteiskunnan ja sen vaikutuspiirissä olevien kansalaisten ilmaisunvapaus ja hyvinvointi ovatkin keskeisiä demokraattisen kehityksen mittareita (Sunstein, 2017, s. 138). Legitimaatio on kuitenkin perustaltaan valta-asetelman luomista, muokkaamista ja purkamista, jotta yhteiskunnalliset rakenteet ja verkostot voivat tuottaa sosiaalista pääomaa ja luottamusta.

Konfliktit, kriisit ja sodat ovat aina vaikuttaneet vahvasti kansalaisten turvallisuuden tunteeseen ja luottamukseen ja todistaneet yhteiskunnan toimivuudesta ja heihin projisoidun vallan oikeutuksesta. Myös tunnettu englantilainen filosofi John Locke (1632–1704) määritteli valtion olemassaolon keskeiseksi tehtäväksi kansalaisistaan huolehtimisen ja siihen liittyvän turvallisuuden takaamisen (Locke & Yrjönsuuri, 1689/1995, s. 116–117). John Locken teksteillä, etenkin niillä, jotka käsittelevät vallan oikeutusta, on suuri merkitys tämän pro gradun kontekstin ymmärtämisessä. John Locke määritteli teorioissaan valtion oikeutuksen hallita kansalaisiaan vaihtokaupaksi, jossa kansalainen luopuu tietyistä oikeuksistaan ja luovuttaa ne valtiolle, jotta valtio voi taas tuottaa tiettyjä palveluita kansalaisilleen. Konkreettisenä esimerkkinä valtion oikeutuksesta Locke esittää yhteiskunnassa vallitsevat lait ja säädökset, niiden valvonnan ja rangaistuksien toteuttamisen. Jotta kansalainen voi saada riittävää turvaa valtiolta, on hänen luovuttava vapaudestaan tilanteessa, jossa hän rikkoo yhteiskunnan asettamia lakeja. Eli valtion olemassaolon oikeutus perustuu vapaudesta luopumiseen, jotta valtio voi projisoida valtaa yksilöihin.

2.2 Narratiivin hallinta ja avoimuudesta luopuminen

Jos tarkastelemme valtioiden ulkopoliittista toimintaa ja esimerkiksi sitä, miten ne viestivät mediassa osallistumisestaan konflikteihin tai muihin kriiseihin, huomaamme, että valtioiden toimet vaikuttavat merkittävästi mediakuvaan ja sitä kautta maineen hallintaan ulkopoliitikassa. Muun muassa Yhdysvaltojen liittyminen Vietnamin sotaan vuonna 1965 on esimerkki, joka muutti monella tapaa tiedotusvälineiden välittämää kuvaa konflikteista ja sodista. Vietnamin sodalle pyrittiin luomaan positiivinen mielikuva ja hyväksyntä Yhdysvalloissa. Kansalaisille kerrottiin, että konfliktiin osallistumisen perimmäinen syy ja mandaatti oli ”kommunismien leviämisen estäminen” (Lewy, 1978, s. 4). Sota- ja yhteiskuntahistorian tutkimuksessa ja muussa aihekirjallisuudessa tästä oikeutuksesta on käytetty mm. termiä ”domino theory”. Dominoteorialla pyrittiin kuvaamaan tilannetta, jossa kommunistisen valtion vaikutusvalta leviäisi vapaasti naapurivaltioihin, jos siihen ei puututtaisi, ja joka levitessään lisäisi kommunismin laajenemista ympäri maailman. Yhdysvalloissa kommunismin pelko oli suurinta juuri toisen maailmansodan jälkeisenä aikana, jolloin Neuvostoliiton nouseva vaikutusvalta kasvoi sodasta riutuneen Euroopan

kustannuksella. Yhdysvaltojen perspektiivistä Vietnamin sodassa oli kyse vain dominoteorian toteutumisen estämisestä. Poliittinen tilanne oli seuraava: Pohjois-Vietnamin silloinen päämies Ho Chi Minh edusti Ranskan siirtomaavallasta juuri vapautunutta, kommunistista valtionhallintoa; Yhdysvallat tuki puolestaan Etelä-Vietnamia, jota Ranska yhä tuki. Ennen toista maailmansotaa Vietnam oli yhtenäinen valtio, ”Ranskan Indokiina”, jonka Ranska perusti vuonna 1883. Siihen kuuluivat nykyinen Laos ja Kambodža Pohjois- ja Etelä-Vietnamin lisäksi. Neljäksi erilliseksi valtioksi Ranskan Indokiina hajosi vuosina 1946–1954 käydyssä Indokiinan sodassa.

Yhdysvallat käytti Vietnamin sodassa huomattavissa määrin sotavalokuvaajia ja toimittajia, joiden kautta tuotettiin merkittävä määrä materiaalia niin suurelle yleisölle kotimaassa kuin muulle maailmalle. Yhdysvaltojen tarkoitus oli hankkia propagandan keinoin laajempi hyväksyntä kommunismin vastaiselle taistelulle. Tästä johtuen ulkomaisen lehdistön edustajia pidettiin ajan tasalla ja heitä vietiin jopa eturintamaan raportoimaan taisteluista. Kaakkois-Aasian konfliktin ja Vietnamin sodan edetessä kävi selväksi, että näennäisestä mies- ja kalustoylivoimasta huolimatta Yhdysvaltojen kalusto- ja miestappiot olivat merkittävät. Tämä negatiivinen kehitys sodan kuluessa yhdistettynä vahvaan medianäkyvyyteen nosti jo aikaisessa vaiheessa vastarintaa Vietnamin sotaa kohtaan niin Yhdysvalloissa kuin muuallakin maailmassa (Castells, 2013, s. 206). Vietnamin sodan vastaisia mielenosoituksia järjestettiin ympäri maailman, ja kapinahenki nousi myös asevoimien sisällä vaikeuttaen Yhdysvaltojen toimintaa niin Vietnamin konfliktissa operatiivisella tasolla kuin ulkopoliittisesti. Vietnamin sodan on tulkittu monesti olleen ensimmäinen ja viimeinen suurella medianäkyvyydellä raportoitu sota. Guenter Lewy (1978, s. 433) luonnehtii asiaa kirjassaan ”America in Vietnam” seuraavasti: *“War has always been beastly, but the Vietnam war was the first war exposed to television cameras and seen in practically every home, often in living color”*. Nyt vastaavaa julkisuutta kriiseistä saadaan internetin ja digitalisaation välityksellä, joten Vietnamin sodan voidaan kuvata olleen katalyytti kriisien julkisuuskamppailulle.

Vietnamin sodan viestinnällä pyrittiin antamaan kuva urhoollisesta taistelusta kommunismia vastaan, mutta sodan muututtua brutaaliksi ja Yhdysvalloille vaikeaksi voittoa avoin viestintä muuttui edusta haitaksi. Vaikka Yhdysvallat käytti Vietnamin

sodassa omia valokuvaajia ja toimittajia, oli sodasta silti myös yksityisten tahojen tuottamaa valokuvamateriaalia. Kritiikkiä Vietnamin sotaa kohtaan nostattivat erityisesti kuvat, joissa näkyi siviiliväestöä ja varsinkin lapsia Yhdysvaltojen suorittaman napalmpommituksen uhreina (Lewy, 1978, s. 244). Vietnamin sodan jälkeen Yhdysvallat onkin pyrkinyt vahvasti kontrolloimaan, mitä ja miten heidän sotilaallisista operaatioistansa viestitään ja kenen toimesta. Vietnamin sota oli viimeisiä vapaamman tiedotustavan konflikteja, joissa lähes kaikki tuotettu materiaali julkaistiin sillä ajatuksella, että julkisuuden lisääntyminen, myös värittyneen julkisuuden, oli Yhdysvaltojen etu.

Narratiivin hallinta normalisoitui Vietnamin sodan jälkeen kaikissa medioissa ja viestintävälineissä myös muissa maissa. Viestinnässä, journalismissa ja julkisuuden hallinnassa on siirrytty avoimuuden sijaan kontrolloidumpaan tiedotustapaan, jossa narratiivin hallinnalla pyritään vaikuttamaan niin sisä- kuin ulkopoliittikkaan kulloisenkin hallitsevan poliittisen ilmapiirin tukemiseksi. Yhdysvaltojen kaksipuoluejärjestelmässä poliittisen diskurssin polarisaatio oli Vietnamin sodan aikaan selvempi sisäpolitiikassa, mutta valtiotasolla kommunismi oli kaikille yhteinen ”vihollinen”, jota vastaan piti taistella globaalissa mittakaavassa, jotta silloinen kylmän sodan päävihollinen ja kommunistisen ajattelun kulminoituma, Neuvostoliitto, ei saisi vahvempaa geopoliittista asemaa maailmassa. Vietnamin sodan osalta Yhdysvaltojen päättäjät ja sodanjohto liioittelivat alueen geopoliittista merkitystä, mikä johti virhearvoiteihin kautta linjan (Lewy, 1978, s. 424). Tämä ilmiö on myöhemmin muuttunut globaaliksi trendiksi: sotia ja konflikteja ei nähdä enää positiivisessa kontekstissa, vaan niitä pidetään valtioiden sisä- ja ulkopoliittisina riskeinä.

Nyt 2000-luvulla konflikteista ja kriiseistä keskustellaan kiihtyvään tahtiin digitaalisissa medioissa ja viestintävälineissä. Yhteiskuntien sosioekonominen kehitys yhdessä digitalisaation kanssa vaikuttaa pitkälti siihen, mitä medioita kansalaiset käyttävät viestintään ja tiedon hankintaan. Perinteisten medioiden, kuten sanomalehtien, radion ja TV:n, yksisuuntaisen ja helposti hallittavissa olevan narratiivin rinnalle on tullut internetin myötä digitaalinen, moniulotteinen viestinnän todellisuus, jossa yhä useammalla on tasa-arvoisempi ääni, mielipide ja potentiaalinen

valta vaikuttaa diskurssien kontekstiin (Castells, 2013, s. 64). Erityisesti polarisoivat kontekstit, kuten kriisit ja sodat, ovat entistä enemmän ihmisten tietoisuudessa. Luonnollisesti tämä muuttaa myös keinoja, miten diskurssia ja narratiivia pyritään hallitsemaan vallan ulottuvuuksien viitekehyksessä. Vietnamin sota oli tietyllä tavalla merkittävä konflikti myös globaalisti, sillä siihen liittyi huomattavia ulkopoliittisia riskejä Yhdysvalloille, joka konkretisoitu mm. Yhdysvaltojen vastaisina mielenosoituksina ympäri maailmaa. Informaation välittäminen kaikista konflikteista, olivat ne maan sisäisiä tai valtioiden välisiä, oli keskitetympää ja helpommin kontrolloitavissa ennen digitalisaatiota. Informaation välittäminen edellytti joko valtiollisia tai suuryrityksiä, joilla oli olemassa oleva viestintäinfrastruktuuri: TV-kanavia, sanomalehtiä tai radiokanavia, joiden välittämää kuvaa oli myös helpompi hallita. Digitalisaatio on pysyvästi muuttanut sitä, kuka asioista viestii, mitä välineitä käyttäen ja minkä motiivin vuoksi. Digitaalisuuden ominaispiirteitä ovat myös lisääntynyt näkyvyys ja ”digitaalinen muisti”, jossa kaikki uutiset, niin hyvät kuin huonot, tavoittavat vaikeasti ennakoitavia yleisöjä ja tallentuvat internetiin myöhemmin käsiteltäväksi.

2.3 Yhteiskunnallinen diskurssi sosiaalisessa mediassa

Osallistuminen ja mahdollisuus vaikuttaa poliittisessa järjestelmässä on demokratian määritteen mukainen perusedellytys, jossa lähdetään premissistä, että yhdellä äänellä ja yhdellä ihmisellä on saman verran valtaa ja yhden ihmisen ääni on tasa-arvoinen kaikkien muiden ihmisten äänien kanssa. Tämä ”yksi ääni, yksi ihminen” on myös poliittisen tasa-arvon keskeinen oletus, jolle liberaali länsimainen demokratia perustuu. Poliitiikan tutkimusta on kritisoitu akateemisen maailman ulkopuolella populaarimediassa liiallisesta kapealaisuudesta. Mediassa tutkimusyhteisöjä moititaan liiasta keskittymisestä äänestyskäyttäytymiseen ja vaalien vaikutukseen, kun vaalimenettelyjen laajempi konteksti, kuten ilmaisun muodot, menetelmät ja keinot, jäävät vähemmälle huomiolle. Tämä median harjoittama tulkinta on virheellinen, mikä johtuu median omasta tavasta popularisoida vaalimenettelyjä. Yksi keskeinen syy tähän median toimintaan on vaalien ja äänestysten keskeinen rooli kansalaisten elämässä. Sen sijaan vaalimenettelyjen taustalla vaikuttavia mekanismeja, joiden ymmärtäminen edellyttää perehtyneisyyttä, ei esitellä laajasti. Poliitiikan

viihteellistäminen vaikuttaa tehoavan paremmin ja johtavan lisääntyneeseen kiinnostukseen politiikasta (Mattila & Sundberg, 2011, s. 29). Myös vaalien kiinnostavuuden ja media-arvon vuoksi vaaleja yksinkertaistetaan liikaa.

Kansalaisten mahdollisuus osallistua politiikkaan, yhteiskunnalliseen toimintaan ja diskurssiin nähdään usein perinteiseen yhteiskunnalliseen ja poliittiseen järjestelmään suuntautuvana individualistisena aktivismina. Kansalaisten tyytymättömyys olemassa oleviin vaikutuskeinoihin yhteiskunnassa ja samaan aikaan tapahtunut digitalisaatio ovat mahdollistaneet uusia tapoja vaikuttaa ympärillä olevaan yhteiskuntaan. Tyytymättömyyden noustessa esiin löytyy usein muita samanmielisiä, jotka ryhmittäytyessään voivat eskaloitua kansannousuksi (Sunstein, 2017, s. 162). Tämän tyyppiseen ”klikkiytymiseen” sosiaaliset mediat ovat kompleksisia diskurssien areenoita. Sosiaalisen median yritysten kasvuedellytys perustuu puhtaasti käyttäjämääriin, ja niiden lisäämiseksi yritykset pyrkivät yhdistämään ihmisiä, joilla on samat intressit, haitalliset tai totuudenmukaiset. Sunstein kuvaakin kirjassaan #Republic kattavasti tätä prosessia, jossa sosiaalisen median palveluiden käyttäjät ”klikkiytyvät” oman intressiryhmänsä kanssa, mikä johtaa väistämättä narratiivien vahvistumiseen. Kuitenkin sosiaalinen media ja teknologiat edesauttavat demokraattista deliberaatiota ja tarjoavat uusia tapoja osallistua yhteiskunnalliseen vuorovaikutukseen, mutta yhtä lailla niitä, kuten muitakin työkaluja, voi käyttää väärin mm. vaalien ja äänestämisen häiritsemiseksi. Tämän vuoksi esimerkiksi jopa habermasilainen julkisuuden käsite vaatii uudelleen tarkastelua uuden digitaalisen valtakäsityksen valossa.

Perinteisesti on ymmärretty, että yhteiskunnan rakenteita ja kehitystä vievät eteenpäin niin poliittinen kuin muu yhteiskunnallinen eliitti erillään suuresta osasta kansaa. Tutkimusten mukaan onkin havaittu, että yhdenkään puolueen äänestäjät eivät varsinaisesti assosioidu eliittiin (Mattila & Sundberg, 2011, s. 170). Historiallisesti sosioekonomisen jakauman vahva polarisoituminen ja luokkarakenteet ovat olleet näkymättömiä esteitä niin luokkanousulle kuin tasa-arvoiselle yhteiskunnalle, jossa aiemmin mainittu yksi ääni, yksi ihminen -tyyppinen ideaali voisi toteutua. Kaikilla kansalaisilla on ollut oikeus äänestää yhteiskunnallisesti merkittävässä vaaleissa, mutta tämä seikka ei ole kuitenkaan taannut tasa-arvoistumista tai vähentänyt poliittisen ja

yhteiskunnallisen eliitin vaikutusvaltaa tai sen lisääntymistä. Viimeisen sadan vuoden aikana länsimaisissa yhteiskunnissa myös aiemmin politiikasta vähemmän kiinnostuneet kansalaiset ovat silti voineet aktivoitua entistä vahvemmin; aiemmin yhteiskunnallinen vaikuttaminen edellytti joko vahvaa kiinnostusta tai riittävää sosioekonomista taustaa.

Kansalaiset eivät enää halua olla vain subjekti yhteiskunnallisissa toimenpiteissä, joita valtiovalta heihin projisoi, vaan he kokevat voivansa vaikuttaa omalla toiminnallaan myös yhteiskunnallisiin konteksteihin. Etenkin sosiaalisessa mediassa ja digitaalisissa kanavissa käydyn keskustelun myötä yhä useammat kansalaiset kokevat olevansa aktiivinen, vaikuttava osa yhteiskuntaa. Vastaavanlainen ilmiö havaittiin arabikevään tapahtumissa, joita kuvaan myöhemmin tässä tutkielmassa. Aiemmin kansalaisten vaikuttamisen mahdollisuudet ovat näennäisesti rajoittuneet eritasoisin vaaleihin ja valitsijamenettelyihin. Nykyinen laajentunut kansalaisvaikuttamisen konsepti on myös tehnyt yhteiskunnallisen ja poliittisen diskurssin aiempaa pluralistisemmaksi, kun perinteiset poliittiset, vaalien kautta legitimoidut katalyytit ovat menettäneet kanavavaikutuksensa. Tässä murroksessa jalansijaa ovat samalla saaneet entistä pienemmät eturyhmät ja järjestöt, muun muassa kansalaisjärjestöt. Niillä on merkittävä rooli ja paljon vaikutusvaltaa julkisessa yhteiskunnallisessa diskurssissa, vaikka ne ovatkin usein epäpoliittisia toimijoita (Mattila & Sundberg, 2011, s. 44).

Sosiaalisen median ja digitaalisten viestintävälineiden käyttöön liittyy myös demografisia ulottuvuuksia, joiden merkitystä yhteiskunnallisessa ja poliittisessa liikehdinnässä ei pidä väheksyä. On yleisesti tiedossa, että ”nuoremmat sukupolvet” ovat aina aktiivisempia tuoreimpien viestintävälineiden käytössä, mutta samaan aikaan he ovat myös ihmisryhmä, joka äänestää vähiten huolimatta paremmasta kyvystä hankkia informaatiota ja verkostoitua. Tutkimusten mukaan jo vuonna 2011 nuoret käyttivät muita ikäluokkia enemmän internetin vaalikoneita, kun varttuneemmat sukupolvet käyttivät tiedonsaantiin perinteisempiä kanavia kuten televisiota, radiota ja sanomalehteä (Mattila & Sundberg, 2011, s. 79). Tätä kompleksista tilannetta ohjaa mielenkiinnon ohjautuminen lyhytjänteisimpiin aktiviteetteihin, jotka koetaan näennäisesti helpommiksi kuin varsinainen äänestysprosessi aina ehdokkaiden taustoittamisesta itse äänestyspaikalle

saapumiseen. Yhteiskunnalliset asiat eivät pääsääntöisesti kiinnosta nuoria tai nuoria aikuisia. Tästä voi seurata hypoteettinen tilanne, jossa nuorempi sukupolvi käynnistää merkittävän yhteiskunnallisen murroksen, mutta ei osallistu sen jälkeiseen yhteiskunnan rakentamiseen äänestämällä oikeita ihmisiä viemään yhteiskuntaa eteenpäin. Poliittinen aktiivisuus verkossa ei välttämättä konkretisoidu reaali maailmassa, mutta hyvin onnistuessaan se voi olla menestyksen avain kuten Barack Obaman presidentinvaalikampanjoissa (Mattila & Sundberg, 2011, s. 81).

Myöhemmin tässä tutkielmassa kuvaan arabikevään tapahtumia, joissa edellä mainittu ilmiö konkretisoitui siten, että autoritääriin hallitsija syrjäytettiin, mutta valtaannousun tai vallan ylläpidon taustalla olevia yhteiskuntarakenteita ei muutettu. Vaikka arabikevään tapahtumat sijoittuvat Pohjois-Afrikkaan, on Afrikan mantereella hyvin saman tyyppisiä ongelmia alueen monimuotoisuudesta huolimatta. Afrikan mantereen osalta on havaittu, että tietotekniikan ja digitaalisten palveluiden saatavuudessa on myös sukupuolisidonnaista problematiikkaa. Schopp ym. (2019, s. 14.) kuvaa asiaa termillä "Gender Digital Divide" ja tarkentaa seuraavasti: "The gender digital divide refers to inequalities with regard to ICT access and use between men and women. Social, economic, and political barriers hinder many women's access to ICT." Naisten informaatiotekniikan ja tiedon pääsyyn liittyy myös sellainen irrationaalinen ja patriarkaalinen pelko, että sen jälkeen, kun naiset löytävät mielenkiintoista sisältöä internetistä, he eivät enää hoitaisi tehtäviään, joita heidän oletetaan hoitavan (Schopp ym., s. 14).

Digitaaliset viestintävälineet ja sosiaalinen media ovat luoneet uudenlaisen lehdistön muodon, jossa jokainen kansalainen voi raportoida näkemistään ja kohtaamistaan asioista entistä suuremmille ja tuntemattomille yleisöille. Facebook, Twitter ja jopa Instagram voivat toimia informaation välittämisessä tehokkaina kanavina mm. tilanteissa, joissa autoritääriin hallinto pyrkii rajoittamaan informaation kulkua, lehdistönvapautta ja ilmaisuvapautta (Sunstein, 2017, s. 138). Sosiaalisen median merkitystä ei voi väheksyä sen monimuotoisuuden ja kattavuuden vuoksi. Palveluiden laajenemista on edesauttanut huomattavasti se tosiasia, että ne ovat pääsääntöisesti ilmaisia palveluita, joissa käyttäjä itse on "tuote". Todettakoon vielä ironisesti se, että

ainoastaan huumekauppiat ja sosiaalisen median yritykset käyttävät asiakkaistaan termiä ”käyttäjä”.

3 Valtateorioiden kehitys

Aiemmassa kappaleessa käytetty esimerkki Twitter-boteista suomalaisen yhteiskunnan kontekstissa on tärkeä esimerkki siitä, miten disinformaatio sekoittuu varsinaiseen informaatioon maassa, jossa on suhteellisen hyvä sosioekonomisen nousun mahdollisuus, kansainvälisesti laadukkaaksi tunnustettu koulutusjärjestelmä ja avoin lehdistö. Niinkin hyvin toimivassa ja demokraattisessa yhteiskunnassa kuin Suomessa voidaan käyttää teknologiaa ja verkostoja siten, että yhteiskunnallinen diskurssi vääristyy ja alempien sosioekonomisten yhteiskuntaluokkien käsitys yhteiskunnan todellisesta tilasta pysyy virheellisenä ja virheelliset oletukset vain vahvistuvat entisestään. Jos siirrämme tässä kappaleessa esitetyn tutkimustiedon toiseen kontekstiin, esimerkiksi totalitäärisesti johdettuun yhteiskuntaan, voimme hyvin implisiittisesti päätellä, miten vaikeaa todenmukaisen tiedon saaminen yhteiskunnallisista asioista on, tai miten haastavaa on tavoitella parempia yhteiskunnallisia olosuhteita demokraattisten ihanteiden viitekehyksessä. Kansalainen ei pysty yksin vahvistamaan omaa rooliaan tai kyseenalaistamaan autoritääristä valtapositiota ilman riittäviä keinoja. Tämän tutkielman mukaisesti se edellyttää digitalisaatiota, verkostoja ja kaupallisten tahojen tarjoamaa infrastruktuuria. Digitalisaatio ei ole kuitenkaan staattinen elementti kuten perinteinen massamedia, jota voidaan käsitellä kokonaisuutena. Kun digitalisaatio, internet ja verkostot tuodaan mukaan yhteiskunnallisen diskurssin kokonaisuuteen, valtapositiot muuttuvat jopa kaoottisiksi eli sellaisiksi, joissa valtaa on toisaalta monella eri taholla ja toisaalta jopa Foucault'n mukaisesti kaikkialla.

Digitalisaatio ja yhteiskuntien jatkuva kehittyminen ovat ajankohtaisia teemoja, jotka ansaitsevat ehdottomasti laajempaa tutkimusta usealla eri tieteenalalla, etenkin kun liitämme tarkasteluun eri yhteiskuntien sisällä käynnissä olevat valtakamppailut. Nämä valtakamppailut voivat olla perinteisiä sisäpoliittisia vaikutustoimia, kuten esimerkiksi myöhemmin tässä tutkielmassa esiteltävä bottitoiminta suomalaisessa poliittisessa diskurssissa, tai kehittyvien maiden kansalaisten kamppailu autoritääristä valtakoneistoa vastaan arabikevään kontekstissa. Digitalisaatio itsessään kattoterminä voi tarkoittaa monia eri teknologian ilmentymiä ihmisten ja organisaatioiden vaikutuspiirissä, mutta yhteiskunnallisessa kontekstissa digitalisaatio ja tietoverkoissa

tapahtuvat deliberaatio ovat merkityksellisiä aspekteja kansalaisten osallistumisen ja yhteiskunnallisen vaikuttamisen näkökulmasta. Aina kun käsittelemme deliberaatiota yhteiskunnallisessa kontekstissa, törmäämme taustalla vaikuttaviin valta- ja vuorovaikutussuhteisiin. Kun peilaamme John Locken, Michel Foucault'n ja Manuel Castellsin kaltaisten tunnettujen filosofien ja tutkijoiden valta- ja yhteiskuntateorioita eri kansannousuihin, voimme päätellä deduktiivisesti, että heidän teoriasensa ovat edelleen osittain relevantteja 2000-luvulla digitalisaation kontekstissa. Näiden henkilöiden ajatukset ja teorit edellyttävät kuitenkin uutta tulkintaa, jotta niistä voidaan muodostaa laajempi digitalisaation valtateoria. Perinteinen käsitys vallan kaksiulotteisuudesta on muuttunut kohti entistä pluralistisempaa ja verkostomaisempaa rakennetta, jossa digitalisaatio rikkoo vallan kaksiulotteisuuden. Digitalisaation ja globaalien verkostojen myötävaikutuksella käsityksemme vallasta muuttuu ja korvautuu uudella valtateorialla, joka koostuu kulttuurista, eriarvoisuudesta, markkinataloudesta ja valtakamppailuista. Uudesta valtateoriasta kirjoittaessani viittaan, erityisesti teknologian osalta, soveltuviissa osin Evgeny Morozovin maineikkaaseen kirjaan ”The Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom”.

Tässä tutkielmassa pyrin induktiivisesti kuvaamaan, selittämään ja ymmärtämään esimerkkitapauksien valossa, miten digitalisaatio on muuttanut kehittyvien yhteiskuntien kansalaisten diskurssia ja valtasuhdetta maan johtoon. Digitalisaatio on suhteellisen tuore ilmiö maailmanhistoriassa, ja sen vaikutukset yhteiskuntien rakenteisiin ovat kohtuullisen hyvin havainnoituja. Vaikutukset vaihtelevat kuitenkin voimakkaasti yhteiskuntien rakenteellisten erojen ja ainutlaatuisuuksien vuoksi ja ovat kytköksissä siihen, mitä maata, ilmiötä tai ajanjaksoa kulloinkin tarkastellaan. On myös muistettava, että digitalisaatiota ei tapahdu ilman kaupallisia tahoja ja vallan pluralistisuuden liittyä vahvasti kapitalistinen ja markkinatalouskeskeinen taustavoima. Tähän tutkielmaan valittu arabikevät on hyvä esimerkki siitä, miten suhteellisen tuoreessa kansannousussa kansalaiset käyttivät sosiaalista media ja muita digitaalisia välineitä autoritääristä hallintoa vastaan ja miten tämä toiminta vaikutti valtiohallinnon murrokseen ja varsinaisiin valtapositiioihin yhteiskunnallisten epävakauksien aikana. Tutkimuskysymyksen luonteen ja aihepiirin vuoksi tutkielma fokusoituu vahvasti olemassa olevaan tutkimukseen ja median analysointiin

soveltuvien osien ja muodostaa siten käsityksen valtateorioiden murroksesta niiden verkostoissa kuin digitalisaatiossa.

Sosiaalisen konstruktivismin määritelmä ja viitekehys kuvaavat, miten sosiaalinen vuorovaikutusverkostomme ja sen luoma todellisuus rakentuvat. Todellisuus on lähtökohtaisesti sosiaalisesti rakentunut kokonaisuus, jossa tieto, kokemukset ja käsitys ympäröivästä maailmasta ovat muodostuneet vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Tätä kokonaisuutta voidaan laajentaa yhteiskunnalliseen kontekstiin sujuvasti, sillä yhteiskuntajärjestys, politiikka ja kaikki luomamme sopimukset edellyttävät tietyllä tavalla sosiaalisen konstruktivismin viitekehystä. Locke määritteli omassa yhteiskuntateoriassaan, miten valtion ja yksilön vuorovaikutuksen tulisi toimia, jonka voidaan edelleen ajatella olevan perustavanlaatuisia deduktioita sosiaalisesta konstruktivismista, joista voi kehittyä myös konkreettisia yhteiskuntasopimuksia. Myös Foucault'n valtateoriat pohjautuvat luonnollisesti vuorovaikutussuhteisiin ja niiden rakentumiseen. Digitalisaation aikakaudella kasvotonta viestintää ja suullisen kommunikaation puute vaikeuttavat sisältöjen ja viestien tarkempien konnotaatioiden tulkintaa. Myöhemmin tässä tutkielmassa esittelen Twitter-bottien ja disinformaation esiintyvyyttä ja merkitystä yhteiskunnallisessa diskurssissa sekä niiden edellyttämää muutostarvetta: sosiaalisen konstruktivismin käsitettä on syytä muokata kattamaan laajentunut kommunikaation toimintaympäristö.

Olen viettänyt useita vuosia Etelä-Aasian valtioissa ja muissa vastaavissa maissa, jotka voidaan luokitella kehittyviksi maiksi. Tämä henkilökohtainen kokemus toimii osittain pohjana tämän tutkielman aiheelle, mutta myös se, että olen työskennellyt teknologiasektorilla useita vuosia ja nähnyt digitalisaation kehityksen ja vaikutuksen. Asuessani Thaimaassa, Bangkokissa, havaitsin, miten paikallisten ihmisten arkisessa toiminnassa näkynyt yhteiskunnallinen kehitys erosi esimerkiksi eurooppalaisesta kehityspolusta. Euroopan talouskasvua ja geopoliittista kehitystä ovat pitkälti rytmittäneet niin toisen maailmansodan jälkeinen teollistumisen aika kuin Euroopan unionin vaikutukset. Kaakkois-Aasian kontekstissa yhteiskuntia määrittävät osittain yhteiset globaalit historialliset tapahtumat ja niiden vaikutukset, mutta myös rakenteellinen köyhyys ja kehittyvien valtioiden status. Toinen maailmansota ja sen jälkeiset vaiheet ovat vaikuttaneet merkittävästi lähes kaikkiin maailman valtioihin,

vaikkakin eri tavalla. Digitalisaatio on kuitenkin vienyt kansalaisia kiihtyvällä tahdilla kohti globaaleja palveluita, joita kaupalliset tahot tarjoavat. Fyysisen internetin mahdollistavan infrastruktuurin puutteellisuus on johtanut tilanteeseen, jossa suuri osa kehittyvien valtioiden kansasta omistaa vain matkapuhelimen, joka on heidän ensimmäinen kosketuksensa digitalisaatioon. Globaalissa mittakaavassa, muun muassa eriarvoisuutta mittaavan Gini-kertoimen mukaan, Aasian kasvava keskiluokka kehittyy nopeimmin ja muodostaa siten huomattavan poikkeaman muihin länsimaihin tai Aasian ulkopuolisiin kehitysmaihiin verrattuna.

Kehittyvissä maissa talouskasvu on antanut yhä useammalle ihmiselle mahdollisuuden hankkia matkapuhelin. Joissain maissa, esimerkiksi Nigeriassa, on hypäty tietokoneiden hankinnan yli ja siirrytty suoraan matkapuhelimitse tapahtuvaan asiointiin monissa viranomaistoiminnoissa, esimerkiksi koulutuksessa, kaupallisesta toiminnasta puhumattakaan (Castells, 2013, s. 6). YK:n yleiskokouksessa 18.8.2019 todettiin, että lähes puolet maailman kansoista on digitalisaation ulkopuolella. Tilastollisesti mainittiin, että jopa 80 prosentilla eurooppalaisista on pääsy internetiin, kun taas Afrikan eteläisimmissä valtioissa (Saharan eteläpuolisessa Afrikassa) alle 25 prosenttia väestöstä pääsee internetiin. Eri valtioiden edustajat esittivät yleiskokouksessa näkemyksiään, ja myös yksi tämän tutkielman keskeisistä teemoista tuli toistuvasti esiin: digitalisaatiosta ovat jääneet eniten paitsi juuri ne valtiot, jotka ovat konfliktialttiita tai välittömässä konfliktinjälkeisessä tilassa ja keskituloisia. Kehityksen positiivisista puolista Kiinan edustaja nosti esiin mm. 5G-verkon, esineiden internetin (IoT, Internet Of Things) ja massadatan (big data), joita hän piti merkittävänä edistysaskeleina. Digitaalinen ymmärrys (digital literacy) tulisi kuitenkin nostaa keskiöön, jotta kehittyneiden ja kehittyvien maiden välinen digitaalinen eriarvoisuus kasvaisi (United Nations, 2019). Esimerkiksi viimeaikaiset poliittiset keskustelut Kiinan vaikutusvallasta ja informaatiovaikuttamisesta verkossa ovat nostattaneet paljon vastalauseita Kiinaa kohtaan. Vaarana nähdään kiinalaiset yritykset, joilla on sidoksia Kiinan puoluekoneistoon.

3.1 John Locke

John Locke on eittämättä yksi tunnetuimmista ja arvostetuimmista 1600-luvun filosofiista ja poliittisista ajattelijoista. Locken monien ajatusten ja teorioiden taustalla on ”luonnontila”, jota hän käyttää hyvin vakiintuneena terminä monessa eri kontekstissa ja teoksessa. Alun perin luonnontilan käsitettä käytti mm. Thomas Hobbes kuvatessaan tilannetta, jossa valtiotyyppejä rakenteita ei vielä ole ja jossa kaikki ovat sodassa kaikkia vastaan ja vain vahvimmat selviävät (Abizadeh, 2011). Myös evoluutioteoriassa Charles Darwin käytti termiä ”survival of the fittest”, joka kuvaa osittain luonnonlakia ja selviytymistä ympäristössä, jossa yksilö on pelkästään oman toimintansa varassa. Locke tuo tähän yhtälöön myös moraaliaspektin ja empirismin, saadaan lähtökohdaksi kaikista järjestelmistä vapaa ihminen, jota ei ohjaa tai hallitse määräykset tai auktoriteetit, vaan jonka toimintaa ohjaavat tarve selviytyä, moraalilait ja havainnot.

Locken kehittämä teoria luonnontilasta pohjaa siis moraalilakiin, joka ohjaa ihmistä toimimaan näennäisesti oikein suhteessa muihin. Luonnontilan teoriasta Locke alkoi laajentaa omaa ajatelmaansa yhteiskunnasta ja kehitti lopulta mm. ”yhteiskuntateorian”. Locken tunnetuin julkaisu on ”Two Treatises of Government”, joka on suomeksi ”Kaksi tutkielmaa hallinnosta”. Julkaisussa on kaksi osaa, ”First Treatise” ja ”Second Treatise”, joista ensimmäistä ei ole suomennettu, mutta jälkimmäinen, merkityksellisempi on suomennettu nimellä ”Tutkielma hallitusvallasta”. Locke myös korosti ilmaisunvapautta, joka on nykyään tärkein osa sananvapautta. Digitalisaatiosta puhuttaessa sananvapaus on tarkempi ilmaisumuoto kuin esimerkiksi mielenosoitukset ja kansalaisliikkeet, jotka sisältyvät myös ilmaisunvapauden termin alle. Locken ”Two Treatises of Government” -teos käsitteli ilmaisunvapautta itsestään selvänä osana ihmisluontoa ja lisäksi oikeuksia, joita valtio ei saisi rajoittaa. Hyvin monet Locken keskeiset tekstit ja teoriat perustuvat Jumalalta saatuihin oikeuksiin ja ovat siten hieman haastavia, kun niitä yrittää sijoittaa moderneihin yhteiskuntarakenteisiin. Hänen aikakautenaan kirkolla ja uskonnolla oli keskeinen osuus niin ihmisten elämässä kuin yhteiskunnissa ja sivistyksessä. Tämän vuoksi tässä pro gradu -tutkielmassa tulkiten John Locken tekstejä ainoastaan soveltuvissa osin.

Locke oli empirismin eli kokemusperustaisen filosofian, aistihavaintoihin ja kokemuksiin perustuvan katsantokulman merkittävä edustaja. Empiristisen filosofian teoriat pohjautuvat havaintoihin, kokemuksiin, uskoon tai niiden kokonaisuuksista muodostuviin induktiivisiin ketjuihin, joissa havaintojen sarjasta voidaan muodostaa hypoteettisesti koherentteja teorioita tai päätelmiä. Locke piti empirismin teorian esimerkkinä vastasyntyntä lasta, joka oli ns. ”tabula rasa” eli tyhjä taulu ja muodostaa käsityksensä maailmasta vasta empiiristen kokemusten kautta. Empirismin määritelmän mukaan vastasyntynyt ei pystynyt vielä ajattelemaan rationaalisesti päättelyn ja logiikan avulla (Locke & Yrjönsuuri 1689/1995, s. 12–13). Locke kirjoitti erikseen empirismistä vuonna 1690 julkaisemassaan kirjassa ”An Essay Concerning Human Understanding” (suom. Essee ihmisen ymmärtämyksestä). Kirjan pääteema on, että kaikki ihmisen tieto on empirismipohjaista. Locke itse kuvaa luonnontilaa seuraavasti:

”...want [lack] of a common judge, with authority, puts all persons in a state of nature”.

Siinä missä Locke määritteli ihmisen toimivan luonnonlakien mukaisesti ympäröivän maailmansa kanssa, Hobbes taas kuvasi luonnonlakien vastaisia ambitioita normaaleiksi. Hobbesin sopimustila, joka on vastavoima luonnontilalle/laeille, on absoluuttinen vallan suvereeni ilmentymä. Luonnonlakien voidaan ajatella myös kehittyneen yhteiskunniksi, jotka sisältävät yksilöitä ympäröiviä koherentteja normistoja, joissa valta voi esiintyä suvereenina ilmentymänä, esimerkiksi valtionhallintona tai Foucault’laisena vuorovaikutusverkostona. Locke ja Hobbes sekä monet muut edesmenneet filosofit ovat todenneet, että menestyäkseen ihmiskunta tarvitsee valtioita ja yhteiskuntarakenteita niin kuin ne nykyään tunnetaan. Ja kuten aiemmin totesin, tässä tutkielmassa keskiöön nousee se Locken teorian osa, joka liittyy kansalaisten valtionhallintoa kohtaan osoittamaan luottamukseen: kansalaiset toisin sanoen luovuttavat oikeuksiaan valtiolle saavuttaakseen vastavuoroisesti turvallisuutta ja hyvät elinolot. Locken teoriaan kuuluu sekin, että valtio tai muu esivalta on oikeutettu toimiinsa ainoastaan, jos sen subjekti myöntää auktoriteetin olemassaolon

ja oikeutuksen. Esimerkiksi arabikevään tapahtumia tarkastellessa voidaan filosofisesti pohtia, menettivätkö kansalaiset luottamuksen valtionhallintoihinsa ja poistivatko niiltä legitimaation Locken teorioiden mukaisesti. Locken teoriat ovat hyvin paljon vanhempia kuin ilmiöt, jotka olemme havainneet yhteiskuntien kehityksessä, mutta perustaltaan hän oli oikeassa määritellään yksilön ja valtion välisen vuorovaikutusroolin. Jotta Locken merkitys tässä tutkielmassa tulisi selvemmäksi, tulee valtateorioita laajentaa ja päivittää 2000-luvulle. Autoritääristen valtioiden legitimitettä on tutkittu myös Locken aikakauden jälkeen erittäin laajastikin, mutta niiden tutkimusten merkitys tämän tutkielman kontekstissa ei ole olennaista. Tärkeää on sitä vastoin se, että ymmärrämme, miten keskitetty valta ja informaation hallinta ovat vuorovaikutuksessa keskenään kaikissa autoritäärisissä valtioissa.

3.2 Michel Foucault

Teoreettisena viitekehyksenä tässä tutkielmassa käytän myös Michel Foucault'n teorioita vallasta ja hallinnasta. Ranskalainen filosofi Michel Foucault (1926–1984) on käsitellyt teksteissään erittäin laajasti vallan ja yhteiskunnan vuorovaikutussuhteita. Foucault'n vaikutus eri tieteenaloilla on ollut merkittävä, oli tieteenala sitten historia, kulttuuri, sosiologia tai klassinen filosofia. Hänen luomansa teoriat hallinnasta ja vallasta ovat saaneet keskeisen aseman lähes kaikessa valtaan liittyvässä akateemisessa kontekstissa, ja vallan käsitteleminen ilman viittaamista Foucault'hon tuntuisikin poikkeukselliselta ajatukselta.

Perinteisesti valta on mielletty yhteiskunnallisessa kontekstissa kuninkaan tai muiden hallitsevien luokkien suvereeniksi vallan muodoksi ja projektiovuorovaikutukseksi, minkä Foucault onnistuneesti haastaa. Foucault määrittelee vallan toisaalta abstraktiksi, toisaalta konkreettiseksi ilmiöksi, jossa varsinainen vallan ilmentymä voi olla missä tahansa vuorovaikutuksen ulottuvuudessa. Valta kuitenkin tarvitsee subjektin ollakseen olemassa. Ihmiset tekevät jatkuvasti asioita, jotka vaikuttavat toisiin ihmisiin, joten Foucault'n mukaan vallan käyttäjä ja kohde eivät noudata perinteistä vertikaalista hierarkkista tai sosioekonomista rakennetta. Foucault'n mukaan valtaa on kaikessa vuorovaikutuksessa ihmisten välillä (Philp, 1983, s. 32).

Valta sisältää kuitenkin interaktion, ja sitä kautta valta voi herättää vastareaktion, joka voi olla vastarintaa. Tästä voidaan deduktiivisesti johtaa, että valta ei ole bipolaarinen ulottuvuus, jonka vastavoima on vapaus. Jos Foucault'laisen näkemyksen mukaan valtasuhteesta ei voi vapautua, voidaan päätellä, että ihminen on eittämättä valtasuhteessa, jos hän ei eristäydy muusta yhteiskunnasta, vuorovaikutuksesta ja säännöksistä. John Locken mukaisesti ihminen Foucault'n teoriassa "delegitimoi" yhteiskunnan, jossa hän on osallinen. Näin ollen Foucault'laisessa katsannossa ihminen käy jatkuvaa valtakamppailua, joka voi konkretisoitua kuten tässä tutkielmassa digitalisaation, yhteiskunnallisten epäjärjestysten ja kehittyvien yhteiskuntien kontekstissa.

Tämän vallan ja vastarinnan sekä konkreettisen interaktion sisältävän teorian perustana on todellisuus, jossa ihmiset ovat väistämättä tekemisissä toistensa kanssa ja käyttävät siten tavalla tai toisella aina valtaa toisiaan kohtaan. Tätä vallan projektiota ei kuitenkaan voi suoraan yhdistää aiemmin käsiteltyyn legitimaatioon, jossa vallan käytön oikeutus perustuu näennäiseen suostumukseen vallan projisoinnista ja subjektiksi alistumisesta. Foucault'n mukaan pitkäaikaiset vallan projektiot ja institutionalisoituneet valtasuhteet ovat hallintaa (government, governmentality), jonka vastapariksi on syntynyt "vastatoiminta" (counter conduct), joka konkreettisesti kääntää kysymyksen hallinnasta ja projektiosta kysymykseen, miten ei tulisi hallita (Odysseys, Death & Malmvig, 2016, s. 153). Ihmisryhmien ja kansalaisten toimintatavat ja roolit yhteiskunnissa ovat muuttuneet niin, että vallankumouksesta ja yhteiskunnallisesta muutoksesta haaveilevista poliittisista ja ideologisista subjekteista on tullut pikemminkin individualisteja, joita kiinnostaa enemmän henkilökohtaisen kehityksen päämäärät. Tästä syntyy luonnollisesti poliittisen vallan projisoinnin kannalta haaste, kun kohdehenkilöitä ei kiinnosta yhteiskunnallinen vaikuttaminen vaan henkilökohtainen kehitys. Tällainen sidoksen löyhyys valtaa kohtaan luo entistä vapaampia yksilöitä, joiden kontrolloiminen kaikissa konteksteissa on haastavaa, varsinkin, jos päätösprosessien vaikutukset eivät sivua henkilökohtaisia intressejä. Toisaalta taas henkilökohtaisten vapauksien riistäminen, vähentäminen tai kyseenalaistaminen aktivoi ja jopa radikalisoi nämä ihmiset toimimaan valtarakenteita vastaan. Foucault tunnisti tämän problematiikan niin antiikin Kreikan ja Rooman

yhteiskunnissa kuin nykyisissä yhteiskuntarakenteissakin. Hän kysyy: ”Miten voidaan hallita vapaata ihmistä?”

On hyvä muistaa, että sosiaalinen media, digitalisaatio ja kaikki modernit tavat kommunikoida ja olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa perustuvat samoihin lainalaisuuksiin kuin maailma ilman teknologiaa. Totuus, valheet ja valta muodostavat keskinäiseen riippuvuussuhteeseen perustuvan kolminaisuuden, jonka tasapainosta käydään jatkuvaa diskurssianalyysiä ja jonka tekojen ja sanojen oikeutusta pohditaan lakkaamatta. Foucault on kuvannut totuuden ja vallan suhdetta seuraavasti:

“We are subjected to the production of truth through power and we cannot exercise power except through the production of truth. [In our society] power never ceases its interrogation, its acquisition, its registration of truth: it institutionalises and rewards its pursuit.” (Philp, 1983, s. 36).

Totuuden ja totuuden puhumisen käsitteestä Foucault on käyttänyt termiä ”parrhēsia”, joka voidaan ymmärtää niin totuuden ilmaisemisena kuin suorapuheisuutena viitekehyksestä riippuen. Foucault käsitteli ”parresiaa” 1982–1983 luennoillaan, jotka käsittelivät ”totuuden dramatiikkaa” (”dramatique de la vérité”) pääasiassa antiikin Rooman ja Kreikan kontekstissa. Tässä pro gradu -tutkielmassa Foucault’n rooli tieteellisenä viitekehyksenä on merkityksellinen juuri hänen valtateoriansa ja totuuden parresian kontekstin vuoksi, jossa karrikoidusti valta on havaittavissa pluralistisena valtaverkostona, joka itsessään on sovellettavissa jopa tietoverkkojen rakenteisiin ja toimintoihin. Toisaalta taas Foucault’n valtateoriat kuvaavat valtaa paikoissa, tilanteissa ja vuorovaikutuksissa, joissa sitä ei normaalisti oletettaisi olevan.

Voitaneen ajatella, että sellaisissa yhteiskunnallisissa poikkeustilanteissa, joissa vallan suvereniteettia ja legitimitteettiä haastetaan kansan toimesta vaalimenettelyjen ulkopuolella, myös vallan ilmentymä muuttuu. Jos vakaassa yhteiskunnassa valta luovutetaan vaaliteitse edustuksellisen demokratian käyttöön, vahvistuu perinteisen suvereenin vallan ilmentymä, jonka vastavuoroisuutta myös John Locke ja jopa Hobbes korostivat luonnonlakien teorioissa. Tämän tutkielman viitekehyksen pohjalta

digitalisaatio mahdollistaa Foucault'n kuvaaman vallan suvereniteetin haastamisen erityisesti maissa, jotka määritellään kehittyviksi ja joissa valtapositiot ovat epävakaat jo lähtökohdiltaan. Kehittyvissä ja etenkin autoritäärisissä valtioissa valta on keskittynyt ja eristäytynyt kansasta, jotta sitä ei haastettaisi. Tästä voidaan päätellä, että mikä tahansa muutos, oli se yhteiskunnallinen tai teknologinen, joka mahdollistaa kansan roolin muutoksen absoluuttisesta vallan objektista itsenäiseksi subjektiksi, tuo sitä lähemmäksi valtaa itseään. Tämä ilmiö on havaittavissa digitalisaatiossa. Digitalisaatio on 2000-luvun kansan ase, jolla taistellaan "parresian" puolesta, ja kansalaiset, jotka voivat hyödyntää digitalisaatiota oman asemansa parantamiseksi, kohtaavat lukuisia vaikuttamiskeinoja yhteiskunnallisessa diskurssissa, myös disinformaatiota.

3.3 Manuel Castells

Esittelin John Locken sekä Michel Foucault'n lyhyesti perinteisten valtateorioiden kontekstissa, mutta tultaessa kohti 2000-lukua on hyvä esitellä tämän aikakauden merkityksellisin tutkija, Manuel Castells. Hän on vuonna 1942 Espanjassa syntynyt sosiologi ja tietoyhteiskuntatutkija, jonka tutkimukset ja julkaisut ovat keskeisiä digitalisaatiota ja yhteiskuntien muutosta tarkasteltaessa. Vuosina 1996–1998 hän kirjoitti mm. erittäin tunnetun trilogian "The Information Age: Economy, Society and Culture", joka käsittelee niin sosiaalista kuin taloudellista dynamiikkaa digitalisaation aikakaudella. Castells käsittelee trilogiassaan niin kuin muussakin tuotannossaan erityisesti ihmisen roolia yhteiskunnassa, jossa aineettomalla ja aineellisella on pääomallista arvoa, jota voidaan käyttää hyödykkeenä kaupankäynnissä. Tästä talousaspektista johtuen niin globalisaatio kuin digitalisaatio ovat muuttuneet entistä volatiilimmaksi dynamiikaltaan, ja molemmat ovat entistä enemmän toisistaan riippuvaisia. Hänen teoriansa tukeekin esittämäni alustusta talouden ja digitalisaation keskinäisestä riippuvuudesta myös verkostoissa. Castellsin mukaan verkostoja on ollut maailmassa aina, mutta vasta digitalisaation myötä ne ovat voineet kasvaa globaaleiksi ilmiöiksi, jotka vaikuttavat kokonaisvaltaisesti ihmisten elämään ja talousmaailmaan. Trilogia alkaa kuvauksesta, miten yhteiskunnat ovat muuttuneet toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä nykyisen kaltaisiksi, edellä kuvatuista verkostoista rakentuviksi tietoyhteiskunniksi. Trilogian sisältö ei itsessään ole

relevantti tämän tutkielman kontekstissa, mutta Castells on merkittävä digitalisaation tulkitsija ja tutkija ja trilogia tärkeä osa hänen tuotantoaan. Tärkeimpänä huomiona trilogiasta haluan nostaa esille sen keskeisen teeman: taloudet, yhteiskunnat ja politiikka ovat muuttuneet pysyvästi toisistaan riippuvaiseksi globaaleiksi kokonaisuuksiksi informaation aikakaudella, joka voidaan käsittää digitalisaation varhaiseksi muodoksi.

Jotta voin nitoa yhteen Locken, Foucault'n ja Castellsin teoriat tämän tutkielman viitekehyksessä, käsittelem seuraavaksi Castellsin tuoreempia käsityksiä digitalisaatiosta yhteiskuntien rakenteiden kontekstissa. Globalisaatio muuttaa käsityksiämme vallasta ja sen vaikutuspiiristä, joka valtiotasolla mielletään ulottuvan valtion rajoihin. Näin totesivat jo tunnetut taloustieteilijä Max Weber ja saksalainen sosiologi Ulrich Beck. Castells toteaa myöhemmin puolestaan: ”Sen sijaan, että katsoisimme alueellisia rajoja, tulee meidän tunnistaa sosioekonomisia ja alueellisia valtavverkostoja (paikallisia, kansallisia tai globaaleja) ja se, että niiden risteyskohdat määrittävät yhteisöjä.” Hän perustelee tätä viittaamalla Beckiin ja toteaa, että kun aiemmin valtiokeskeinen valta rajoittui valtion rajoihin, niin nyt meidän tulee keskittyä edellä mainittuihin, rajat ylittäviin verkostoihin, joissa valta on, jotta voisimme ymmärtää instituutioita (Castells, 2013, s. 17–18). Tämä tukee myös tämän tutkielman analyysia, jonka mukaan globalisaatio ja digitalisaatio ovat hajauttaneet valtaa odottamattomiin verkostoihin ja instansseihin. Nämä verkostot ovat erittäin hajanaisia ja voivat perustua löyhästi ideologioihin tai ajankohtaisiin ilmiöihin ilman, että verkoston jäsenet tuntevat toisiaan. Näin ollen verkoston varsinaista voimaa valtasuhteissa voi olla vaikea määritellä. Castells kuvaa, että verkostoituneen yhteisön keskeinen piirre on, että niin vallan dynamiikka kuin sen vastustaminen riippuvat siitä, miten verkosto on muodostunut, millainen se on rakenteeltaan ja miten se toimii. Verkoston valtdynamiikan taustalla vaikuttaa Castellsin mukaan se tosiasia, että valta hallitsee ja vastavalta/-voima taistelee sitä vastaan (Castells, 2013 s. 50). Sama teoria toistuu myös aiemmin kuvaamani Foucault'n valtateorioissa, jotka Castells onnistuneesti yhdistää verkostoihin. Käsittelemkin niitä lisää tässä tutkielmassa digitalisaation ja vallan kontekstissa 2000-luvulla.

3.4 Tutkimuksen nykytila ja kritiikki

Castellsin valtateorioita kohtaan on myös osoitettu kritiikkiä niiden kovuuden vuoksi. Siinä missä Castells määrittelee vallan pakottavaksi, väkivaltaiseksi ja dominoivaksi voimaksi, Christian Fuchs (2009, s. 95) kyseenalaistaa määrittelyn. Fuchsin mukaan Castellsin vallan määrittelystä puuttuvat positiiviset vaikuttamiskeinot kuten rakkaus, intimitteetti ja välittäminen. Fuchsin mukaan yhteistyö on vahvempi voima kuin pakottava, joita auktoriteetit voivat käyttää kansalaisiaan kohtaan. Tämä voitaneen todeta osittain todeksi myös arabikevään osalta, jossa verkostoitumisen kautta syntynyt yhteistyö oli ainoa realistinen reitti autoritäärisen vallan syrjäyttämiseen. Fuchs jatkaa kritiikkiään seuraavasti: Kun Castells (2013, s. 204) kertoo, että informaation saatavuuden rajat ovat murtuneet, koska kuka tahansa voi lisätä sosiaaliseen mediaan videon, blogipostauksen tai aloittaa keskustelun, Fuchs huomauttaa, että kaikella sisällöllä ei ole kuitenkaan samaa näkyvyyttä ”attention economyn” eli huomiotalouden vuoksi, eli niin kuin reaali maailmassa, digitaalisessakin maailmassa ihmisillä on eri laajuisia verkostoja ja siten vaihteleva määrä vaikutusvaltaa (Fuchs, 2009, s. 101).

Foucault’n teorioista otan esille ”parrhesian”, joka nostaa totuuden puhumisen ylimmäksi arvoksi, jolla on hänen mielestään merkittävin vaikutus itsensä vapauttamisessa vallan alaisuudesta ja vallan palauttamisessa. Totuuden puhuminen itsessään on merkittävä voima, kuten Foucault määrittelee, mutta se ei ota huomioon muita valtarakenteita siinä mittakaavassa kuin ne ilmenevät reaali maailmassa. Kritiikki on aiheellista samalla tavalla kuin aiemmin Castellsin yhteydessä: vallan konsepti ei ole universaali vain sen perusteella, että valtaa voidaan havaita vahvasti jossain merkittävässä kontekstissa. Foucault’n totuuden puhumisen teoria on relevantti, kun käsitellään organisatorisia tai valtahierarkkisia yhteisöjä, mutta ei deliberaation tai tunnustamisen kaltaisissa neutraaleissa tilanteissa, joissa vallan merkitys on toinen (Dyrberg, 2015, s. 270–271). Vaikka olemme päässeet pitkälle Locken, Foucault’n ja jopa tuoreemman Castellsin kautta pohtimaan vallan teorioiden soveltuvuutta ympäröivään yhteiskuntaamme, niin voimme silti todeta, että valta on kompleksinen ilmiö, joka muuttaa muotoaan yhteiskuntien ja niitä muovaavien ilmiöiden mukaan. Valtarakenne, hierarkia ja projektio ovat perustasollaan

yksinkertaisia konsepteja, mutta jopa niiden subjekti–objekti-suhde muuttuu jatkuvasti.

Evgeny Morozov käsittelee kirjassaan ”The Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom”, miten autoritääriset hallinnot ovat käyttäneet teknologiaa kaventaakseen kansalaisten järjestäytymistä ja ilmaisunvapautta. Aihe sivuaa tätä tutkielmaa. Kirja on julkaistu vuonna 2011 ja ajoittuu arabikevään tapahtumiin, joten vasta nyt voimme peilata tapahtumia kirjaan soveltuviin osiin. Kirjan keskeinen sanoma on, että internet ja mobiilipäätelaitteet ovat merkittävässä roolissa demokratiaprosesseissa. Morozov korostaa, että internetissä käydään kuitenkin pääasiassa kaikkea muuta kuin poliittista tai yhteiskunnallista keskustelua ja digitaalista mediaa käytetään harvoin politiikan tekemiseen. Tässä kohdassa tulee huomioida noin kymmenen vuoden kehitys Morozovin kirjan ja tämän tutkielman välillä, mikä on pitkä aika teknologisessa kehityksessä. Kuitenkin jo vuonna 2011 Morozov käsitteli kirjassaan teemoja, miten valtiot voivat käyttää teknologiaa propagandan, poliittisen seurannan, vastarintaliikkeiden tukehduuttamiseen ja jopa yritysvakoiluun. Valtiollinen yritysvakoilu on noussut tosiasiasa viime vuosien ajan entistä enemmän median käsittelyyn johtuen pääasiassa kiinalaisten yritysten teknologiaviennistä ja sidonnaisuuksista Kiinan poliittiseen järjestelmään. Morozov tekee mielestäni virheellisen päätelmän (nykytietojen valossa), että internet olisi tarjonnut niin paljon viihdettä kehittyvien ja autoritääristen maiden kansalaisille, että heitä on vaikeampi saada kiinnostumaan politiikasta (Morozov, 2011, s. 81). Washingtonin yliopiston professori Philip N. Howardin kritiikissä Morozovin kirjaa kohtaa on yksi keskeinen seikka, jonka hän kyseenalaisti, mutta joka nyt jälkepäin tuntuu selvemmältä:

”Morozov offers a string of casual examples to show how information technology can slow down group productivity or encourage self-promotion online, but does not advance our understanding of the process by which thousands of Tunisians, then Egyptians, then Algerians, Bahrianis, Jordanians, Moroccans, and so on mobilized with astounding political effect” (Howard, 2011, s. 896).

Perimmäinen syy siihen, miksi kansalaiset käyttivät sosiaalista media ja digitaalisia verkkopalveluita organisoitumiseen, oli kuitenkin selvä. Digitaalisten palveluiden ja

internetin avulla kuka tahansa pystyi tavoittamaan laajoja väkimassoja niin omien rajojen sisäpuolelta kuin ulkopuolelta ja tarvittaessa anonyymisti, mikä takasi tietyn perusturvallisuuden autoritääristä hallintoa kohtaan. Kuten Howard toteaa kritiikissään Morozovin väittävät kirjassaan, että teknologia ei ole vastaus yhteiskunnan kehitykseen, vaan demokratiaprosessi on kompleksinen prosessi. Tämä tutkielma tukee jälkimmäistä väitettä. Kritiikin vastineessa Morozov korostaa kirjan kantavaa teemaa, jonka mukaan ”internet ei ole vapauttaja”, mihin jo ”delusion” kirjan nimessä viittaa. Ei tulisi myöskään väheksyä virheellistä, länsimaista kuvitelmaa, että internetiä voidaan käyttää milloin vain välineenä ilman seuraamuksia (Howard, 2011, s. 897). Howard korostaa Morozovin kirjan kritiikissään, että akateeminen tutkimus aihepiiristä on tärkeää, mutta poliittisten ilmiöiden ja teknologian yhdistäminen on haastavaa, sillä harvoilla politiikan tutkijoilla tai journalisteilla on ymmärrystä teknologiasta (Howard, 2011, s. 896). Samaan päätelmään päädyn itekin tämän tutkielman puitteissa, sillä teknologian ymmärrys itsessään edellyttää laajaa osaamista, jonka yhdistäminen muihin tieteenaloihin voi olla haastavaa.

4 Sosiaalisen median totuudet, valheet ja valta

Sosiaalisen median nousu keskeiseksi poliittisen diskurssin areenaksi on haastanut monia politiikan tutkijoita ja osittain syystä, että ilmiö itsessään on suhteellisen tuore jopa digitalisaation kokonaisuuteen verrattuna. Poliittinen diskurssi voidaan jakaa eri deliberaation ulottuvuuksiin, julkiseen tai ryhmien sisäiseen, ja sama pätee myös digitaalisessa maailmassa. Sosiaaliset mediat paljastavat käyttäjästä tietoja myös passiivisesti käyttäjäprofiileissa, joissa ihmiset hyvin vapautuneesti ilmaisevat näkemyksiään mielenkiintojensa, valokuviansa, kirjallisuuspreferenssiensä ja muiden suuntaustensa kautta. Nämä tiedot löytyvät profiilitiedoista, mutta ne eivät ole aktiivisia diskurssin aiheita. Siinä missä kansalaiset vaihtavat viestejä keskenään eri välineissä, he kommunikoivat myös tahojen kanssa, joita he eivät tunnista. Kyseiset tahot voivat olla persoonattomia instansseja, kuten yrityksiä tai muita kollektiiveja, tai ne voivat olla myös valtioita, jotka pyrkivät mielipidevaikuttamiseen oman legitimaationsa tukemiseksi, kuten tässä pro gradu -tutkielmassa osoitetaan.

Se, miten ihmiset kommunikoivat ja toimivat muiden ihmisten kanssa reaalielämässä, heijastuu myös sosiaalisen median kanaviin. Facebook ja muut internetin keskustelualustat tukevat näennäisen suljettua ja struktuurallisesti koherenttia ryhmäkeskeistä keskustelua, kun taas esimerkiksi Twitterissä viestinnän muoto on selkeästi julkisempaa ja viestit voidaan kohdentaa avoimesti kaikille. Twitterissä on helpompi seurata henkilöiden viestejä lyhyemmässä ja tiivistetyimmässä muodossa. Karkeasti ottaen Facebook ja Twitter voidaan jakaa ”suljetuksi” ja ”avoimeksi” sosiaalisiksi mediaksi kohderyhmästä ja vaikutuspiiristä riippuen.

Käyttäjän perspektiivistä sosiaalisen median palveluiden tarkoitus on luoda, jakaa ja kuluttaa siellä olevaa sisältöä. Jotta viesti tavoittaisi mahdollisimman suuren ”yleisön”, tarvitaan seuraajia ja muista palvelukonteksteista riippuvaisia sidosryhmiä, jotka jakavat sisältöön liittyvän tunne- tai ideologisen varauksen. Käyttäjä voi esimerkiksi hyödyntää Facebookia mielipiteen ilmaisuun, mutta alustan luonteen vuoksi viesti rajoittuu ”ystäviin”. Facebookissa on mahdollisuus säätää viestien näkyvyys ”julkiseksi”, ja siten käyttäjällä voi olla seuraajia Facebook-ystävien ulkopuolella. Sama pätee myös poliittiseen aktivismiin ja kampanjointiin (Mattila &

Sundberg, 2011, s. 81). Facebook-sisältöä ei kuitenkaan lähetetä julkisesti hakukoneille samalla tavoin kuin Twitterissä. Tästä näkökulmasta tarkasteltuna Twitter on sopivampi alusta tavoittamaan laajempia yleisöjä, joita käyttäjä ei lähtökohtaisesti tunne, ja siten palvelu soveltuu paremmin sisältöihin ja viesteihin, joiden toivotaan leviävän ”viraalisesti”, kuten poliittisessa kampanjoinnissa toivotaan. Suomen eduskuntavaaleissa havaittiin vielä vuonna 2011, että sosiaalisen median vaikutus äänestyspäätöksiin oli lähes olematon (Mattila & Sundberg, 2011, s. 87). Tällä hetkellä on selvää, että hyvin harva poliitikko voi menestyä legitimoinnissaan ilman sosiaalista mediaa.

Todellisuuspohjasta riippumatta informaatio leviää tehokkaasti sosiaalisen median kanavissa ja välineissä. Tämä on keskeinen ominaisuus erityisesti Twitter-palvelussa, jossa tilin luomiseksi ei edellytetä mitään todistusta tai tietoa aidosta henkilöllisyydestä ja itse tilin luomisprosessi on tehty nopeaksi ja siten houkuttelevaksi. Vaikka Twitterin keskeinen toiminnallisuus perustuu seuraajiin, jotka haluavat tietoisesti saada informaatiota tietyiltä käyttäjätileiltä, alusta tavoittaa myös isoja kohdeyleisöjä hashtag-toiminnon ansiosta. Halutut avainsanat merkitään risuaidalla (#avainsana), jolloin niitä voidaan hakea erikseen, ja niiden avulla suuremmat ryhmät voivat jakaa yhteistä ideologiaa tai viestiä. Hashtageja käyttämällä kohderyhmä on laajempi kuin omat seuraajat. Hashtageja käyttävät erityisen hyvin yrityksen markkinointiaktiiviteeteissaan. Käyttäjät voivat luoda automatisoituja ”botteja” välittämään vaikkapa markkinatietoa tai säätietoa sosiaalisen median tilien välityksellä. Pew Researchin mukaan jopa 66 prosenttia twiiteistä, joissa on linkkejä kaupallisiin sivustoihin, on botteja eikä oikeita ihmisiä (Wojcik, Messing, Smith, Rainie, & Hitlin, 2020, s. 7). Nämä botit toimivat vain informaation välittämisessä kaupallisen hyödyn tavoittelemiseksi. Ne eivät kommunikoi muiden Twitterin käyttäjien kanssa, eivätkä siten yritä esittää olevansa oikeita ihmisiä. Botteja käytetään Twitterissä myös informaation välittämiseen ei-kaupallisessa kontekstissa, kun oma viesti halutaan saattaa laajemman yleisön tietoisuuteen. Bottiteknologiaan voi liittyä myös haitallisia tarkoitusperiä, kun botteja käytetään informaatio- ja mielipidevaikuttamiseen tai vääristämään tietoa. Twitter-bottien määrä mielipidevaikuttamisen välineenä on lisääntynyt viime vuosina. Erityisesti poliittisessa diskurssissa Twitter-palvelu on noussut keskeiseksi tekijäksi mm.

Yhdysvaltojen presidentin Donald J. Trumpin edesottamuksien myötä. Itsessään Donald J. Trumpin toiminta ja bottien aktiivisuus korreloivat jo keskenään vahvasti. Kun Twitter päätti vuonna 2019 poistaa palvelustaan 5 000 bottitiliä, jotka olivat Donald J. Trumpin seuraajia, Trump vastusti toimenpidettä vahvasti ja väitti, että ”hänellä olisi jopa 100 miljoonaa seuraajaa, jos Twitter ei pelaisi poliittista peliä häntä vastaan” (Mindock, 2020).

Internetin sisällön kulutustottumuksista johtuen sisältöä kulutetaan erittäin suurella nopeudella suuria määriä, mikä johtaa väistämättä tilanteeseen, jossa viestien merkitystä, lähettäjästä tai tarkoituksesta ei tarkastella tarpeeksi kriittisesti. Tällaiset kulutustottumustavat ovat hedelmällistä maaperää valeuutisille ja erityyppisille informaatiovaikuttamisen muodoille, joissa lähettäjästä, viestin sisältöä, alkuperää tai totuudenmukaisuutta ei kyseenalaisteta. Malli, tässä tapauksessa digitaalisen median kulutustottumustavat, tulee pitkälti Yhdysvalloista, missä suurin osa palveluista vastaavista yrityksistä sijaitsee (Fuchs, 2009, s. 99). Luonnollisestikin valheellisen sisällön tarkoitus on muovata mielipiteitä ja sitä kautta luoda valtasuhteita, tai vaikuttaa varsinaisiin käsityksiin vallan projektioista. Varsinainen kiusanteko ilman vaikutusmotiivia ei vaikuta todennäköiseltä, jos tarkastellaan valeuutisten kontekstia ja laajuutta. Myös valtionhallinnot voivat käyttää valheellista tietoa, eli disinformaatiota vähätelläkseen esimerkiksi kansannousun laajuutta tai teemoja (Morozov, 2011, s. 54).

4.1 Twitter-botit informaation ja disinformaation välittäjinä

Digitalisaatio voi olla demokratialle vakava uhka, josta Twitter-botit ovat yksi esimerkki. Disinformaatio on merkittävä riski poliittisessa ja yhteiskunnallisessa toiminnassa, jopa siinä mittakaavassa, että Euroopan komissio on ohjeistanut Euroopan parlamenttia, Euroopan neuvostoa ja muita keskeisiä Euroopan unionin hallintoelimiä, miten disinformaation tulee reagoida (Euroopan komissio, 2018). Disinformaatiolla pyritään saavuttamaan joko poliittista, taloudellista tai psykologista valtaa joko yksilöstä tai kohteesta. Disinformaation levittämiseen liittyy keskeisenä ominaispiirteenä poliittiset motivaatiot ja halu vaikuttaa yhteiskunnalliseen diskurssiin mutta niin, että olemassa olevia yhteiskuntarakenteita tosiasiallisesti heikennetään.

Disinformaation muotoja on hyvinkin monenlaisia, ja aiemmin kuvaamani Donald J. Trumpin tapaus osoittaa, että hyödyntämällä monikansallista sosiaalisen median palvelua voidaan disinformaatiota sisältäviä viestejä ja malleja levittää hyvinkin laajasti nopealla aikavälillä jopa valtionjohdosta käsin. Vaikka erityyppisiä teknologisia keinoja voidaan hyödyntää niin yksittäisten kansalaisten kuin valtionjohdonkin toimesta, on varsinaisen poliittinen mielipidevaikuttaminen vasta se hedelmällinen ympäristö, jossa bottien käyttäminen houkuttaa. Poliittiset puolueet, joilla on parlamentaarista valtaa, voidaan lukea osaksi yhteiskunnan valtakoneistoa, ja siten puolueiden harjoittama mielipidevaikuttaminen ei ole muusta poliittisesta toiminnasta irrallista myöskään sosiaalisessa mediassa ja sen käytänteissä. Kautta aikain on totuttu ajattelemaan, että kansalainen assosioituu tiettyihin ideologisiin suuntauksiin tai näkemyksiin joko ilman poliittista puoluesidonnaisuutta, tai hän allekirjoittaa jonkun tietyn puolueen ideologisen kokonaisuuden riippumatta siitä, että onko hän absoluuttisesti samaa mieltä kaikista edustetuista seikoista. Siinä missä poliitikot saavat kansalta legitimaation toimilleen, antavat puolueet heille viitekehysten ja välineet ilmaista itseään. Sosiaalinen media tuo poliittisille toimijoille uusia haasteita pitää tuo legitimaatio ja viitekehys sopusoinnussa keskenään.

Myös suomalaisessa poliittisessa kentässä on havaittu lisääntyntä bottien käyttöä informaatio- ja mielipidevaikuttamisessa. Perussuomalaisten poliittinen diskurssi on vahvasti oikeistopopulistista ja noudattaa samoja piirteitä kuin muut eurooppalaiset oikeistopopulistiset puolueet. Kyseisille tahoille on ollut leimallista 2000-luvulla kovaääninen keskustelu aikalaisongelmista ja niiden vaikutuksista kansalaisiin. Viimeaikaisista ilmiöistä keskeisimpiä aiheita populistisessa oikeistolaisessa retoriikassa ovat olleet niin euroskeptisyys kuin maahanmuuttokriisi, joista jälkimmäinen nosti Perussuomalaiset keväällä 2020 suurimmaksi eduskuntapuolueeksi (The Economist, 2020). Tämä retoriikka on korostanut vahvasti erityisesti alempien sosioekonomisten yhteiskuntaluokkien muuttunutta tilannetta, jossa globalisaatio, digitalisaatio ja muut yhteiskunnalliset muutokset ovat vaikuttaneet heikentävästi alempien sosioekonomisten luokkien elämisen edellytyksiin Suomessa.

Oikeistopopulistiseen retoriikkaan kuuluu vahvasti sensaatiohakuisuus, jolla pyritään tavoittamaan suuria määriä vastaanottajia, joilla voi sosioekonomisesta statuksesta johtuen olla muita matalampi kynnyksensä kyseenalaistaa informaation todenmukaisuus tai puutteellisempi kyky käyttää lähdekritiikkiä (Tsatsanis, Andreadis & Teperoglou, 2018, s. 431). Tämän pro gradu -tutkielman kontekstissa voidaankin pohtia myös sitä, perustuuko kansalaisten antama mandaatti ja legitimaatio todellisuudelle vai valheille, kun informaatiovaikuttamisessa ja vallan projisoinnissa on useita suuntia. Puolue tai poliittinen instanssi voi käyttää sosiaalista mediaa ja teknologisia metodeja, esimerkiksi botteja, välittämään omaa viestiä itselleen positiivisen mielipidevaikuttamisen keinoin riippumatta siitä, onko konteksti negatiivinen vai positiivinen. Esimerkki negatiivisesta kontekstista on tässäkin tutkielmassa aiemmin mainittu maahanmuuttokriittisyys. Siihen liittyvän diskurssin laajentuminen on ollut Perussuomalaisille lähtökohtaisesti imagopositiivinen ilmiö.

Jotta informaation manipulaatiota ja informaatiovaikuttamista voisi ymmärtää helpommin, käytän tässä tutkielmassa esimerkkinä @HommaMedia-Twitter-tiliä, joka on syntynyt aiemmin tutkimistani ”Hommaforum”-keskustelalueen aktiviteeteista (kuva 3). Hommaforum on tällä hetkellä Perussuomalaiset-puolueen puheenjohtajan Jussi Halla-Ahon oman blogin, ”Scriptan”, pohjalta syntynyt keskustelualue. Tätä tutkielmaa kirjoittaessani Perussuomalaiset on Suomen toiseksi suurin poliittinen puolue. Heidän suurimmalla keskustelualueellaan on merkitystä, kun haluamme ymmärtää poliittista vaikuttamista digitalisaation näkökulmasta. Poliittisen neutraaliuden nimissä todettakoon, että Suomen muilla suurilla puolueilla ei ole tutkielman kirjoittamishetkellä vastaavankokoisia ja yhtä merkittäviä verkkoyhteisöjä tai keskitettyjä Twitter-tiliä kuin Perussuomalaisilla. Hommaforumin suuresta koosta ja suosioista johtuen tasapuolinen vertaaminen ei siis ole mahdollista. Hommaforumin ja siihen liittyvä Perussuomalaisen sosiaalisen median aktiviteetti on ainutlaatuista suomalaisessa poliittisessa toiminnassa niin mittakaavaltaan kuin itse toiminnaltaan tätä tutkielmaa kirjoitettaessa mutta myös aiemman tutkimukseni perusteella.

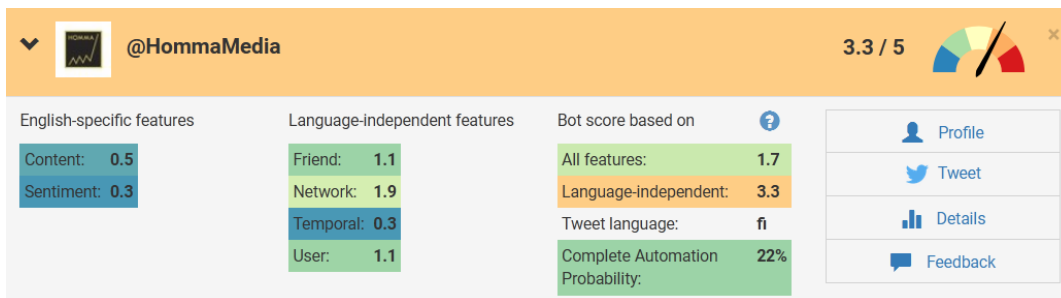
Internetissä on saatavilla työkaluja, joiden avulla voidaan analysoida sosiaalisen median tilien käyttäytymistä ja seuraajia. Yksi tällainen työkalu on Indiana University Network Science Institutin (IUNI) ja Center for Complex Networks and Systems

Researchin (CNetS) kehittämä Botometer (Botometer, 2020). Botometer analysoi Twitter-tilien toimintaa ja niiden seuraajia kompleksisten algoritmien avulla ja antaa arvosanoja Twitter-tilille julkaisukielestä riippumatta tai myös englannin kielen painotuksella (kuva 4).

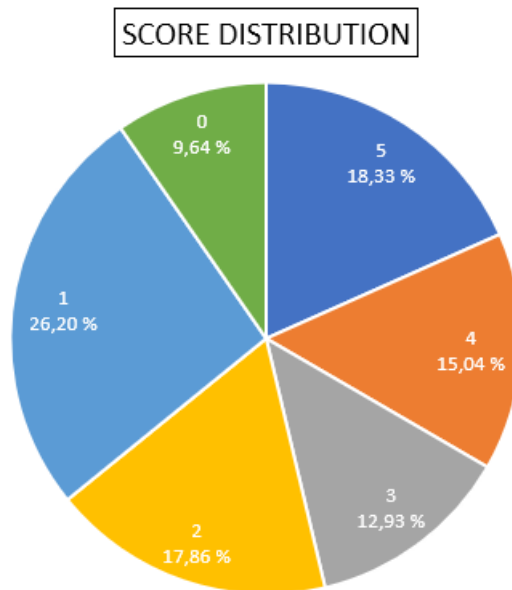
Analyysin perusteella @HommaMedia ei ole bottitili, vaikka sillä onkin ominaisuuksia, jotka heijastavat konemaista, yksinkertaista toimintaa. Tämän Twitter-tilin laajempi problematiikka kumpuaa tilin seuraajista. Tarkastelemalla yli 800 seuraajan otantaa, joka edustaa neljäsosaa kaikista @HommaMedia-Twitter-tilin seuraajista, voidaan havaita, että seuraajista merkittävä osa on botteja tai toistaa muiden bottien sisältöjä muuttumattomana. Twitter-palvelun tekniset rajoitteet rajoittivat otannan koon neljännesosaksi, mutta otannan ollessa satunnainen voidaan päätellä, että se edustaa suhteellisen luotettavasti tilin seuraajia kokonaisuudessaan. Otannan ja Botometerin analyysin perusteella havaitaan, että 27,47 prosenttia @HommaMedia-tilin seuraajista on botteja (kuva 5). Asteikolla 0–5 ja analyysin ollessa kielestä riippumaton kaikki yli 2:n menevät tulokset määritellään ”botin omaiseksi”. Näin ollen Hommaforumin tulos 3.3 tukee analyysiä, että tilin seuraajista suuri osa on botteja tai ihmisiä, jotka toistavat bottien tuottamaa sisältöä muuttumattomana ilman lähdekritiikkiä. Ottamatta tämän tutkielman kirjoittamishetkellä sen enempää kantaa Suomen toiseksi suurimman puolueen informaatio- tai disinformaatiosisältöön, on todettava, että digitaalinen poliittinen vaikuttaminen on arkipäivää Suomessakin.

Kuva 3. Hommamedian Twitter-tili

Kuva 4. Hommamedian Twitter-tilin analyysi

Kuva 5. Bottiarvionnin jakautuminen

4.2 Disinformaation arvo

Luonnollisesti Twitterin liiketoimintamallin vuoksi yrityksen ei ole järkevää poistaa mitään tilejä, edes botteja, jos siihen ei liity selkeää taloudellista tai maineenhallinnan riskiä. Tällä hetkellä Twitterissä ymmärretään olevan yhä kasvava määrä botteja. Informaation, viestien ja käyttäjätilien määrä Twitter-palvelussa on suhteessa yrityksen hallussa olevaan informaation määrään, jota käytetään edelleen markkinointiaktiiviteeteissä mm. myymällä tietoa kaupallisille tahoille. Onkin perusteltua muistuttaa sanonnasta, ”jos palvelu tai tuote on ilmainen, on käyttäjä itse tuote”, joten mitä enemmän digitaalisessa, ilmaisessa palvelussa on sisältöä, sitä enemmän palvelua tarjoavalla yrityksellä on markkinavaikutusta tai -arvoa. Myös Euroopan komission ohjeistus disinformaatiosta tukee päätelmää yritysten heikosta disinformaation hallinnasta: ”Verkkoalustat eivät tähän mennessä ole onnistuneet reagoimaan oikeasuhteisesti disinformaation tuomiin haasteisiin ja alustainfrastruktuurien manipuloivaan käyttöön. Jotkin niistä ovat toteuttaneet rajallisia aloitteita verkossa olevan disinformaation leviämisen vähentämiseksi, mutta ainoastaan muutamissa maissa ja siten, että monet käyttäjistä jäivät niiden ulkopuolelle.” (Euroopan komissio, 2018). Yhteiskunnallisen diskurssin kontekstissa valeuutisilla ja disinformaatiolla pyritään muokkaamaan ihmisten käsityksiä

valtapositioista joko vahvistaen tai heikentäen niitä, ja siten myös sosiaalisen median yrityksillä on oma ulottuvuutensa ja roolinsa katalyyttinä uudessa digitalisaation muovaamassa valtateoriassa.

Twitter-botit tai muut vastaavat disinformaation muodot eivät ole sidonnaisia tai leimallisia tietyille poliittisille suuntauksille, vaan niiden ilmentymistä määrittää enemmänkin digitalisaation yleismaailmallinen kehitys, joka taas ylittää ideologiset ja fyysiset rajat teknologisen luonteensa vuoksi. Tässä luvussa esitelty suomalainen oikeistopopulistinen bottianalyysi on konkreettinen esimerkki siitä, miten disinformaation levittäminen toimii teknisesti ja miten helposti ja samalla tavalla menetelmät ovat implementoitavissa kaikissa maissa sosiaalisen median ja digitalisaation globaalista luonteesta johtuen. Hypoteettisesti voidaan päätellä, että samaa teknologiaa voidaan hyödyntää yhtä hyvin valtiollisella tasolla, jossa pyritään häivyttämään valtiojohdolle haitallista viestintää, ja luoda sen sijaan positiivisia mielikuvia. Euroopan komission määrittelyt disinformaation taustavaikuttimista tukevat tämän kappaleen ja oman tutkielmani havaintoja toteamalla seuraavasti: ”Taloudellinen epävarmuus, ääriajattelun nousu ja kulttuurinmuutokset aiheuttavat epävarmuutta ja luovat otollisen maaperän disinformaatiokampanjoille, jotka lisäävät yhteiskunnallisia jännitteitä, polarisoitumista ja epäluottamusta.” (Euroopan komissio, 2018). Tiedonvälityksellä on siis keskeinen merkitys valtaapitävien kyvyssä hallita kansalaisiaan. Tiedon sisällöllä, sen totuudenmukaisuuteen katsomatta, voidaan vaikuttaa diskursseihin, joita yhteiskunnan sisällä tapahtuu, joten yhteiskunnallisessa kontekstissa voidaankin todeta, että informaatiolla on keskeinen merkitys vallan legitimoinnissa. Toisaalta taas informaatiolla on hajottava valta, jos se paljastaa valtaapitävien toiminnan epäkohtia tai suhteellista toimimattomuutta verrattuna toisiin yhteiskuntiin ja niistä saataviin tietoihin. Twitter-bottien välityksellä voidaankin luoda yhdistävää valtaa, jolla on niin positiivista kuin negatiivista vaikutusta yhteiskunnalliseen diskurssiin.

5 Arabikevät murtaa valtakäsityksiä

Arabikevään tapahtumat alkoivat joulukuussa 2010, jolloin kansalaiset alkoivat vaatia uudistuksia ja muutoksia eri arabivaltioissa samanaikaisesti. Näitä valtioita olivat Tunisia, Marokko, Egypti, Bahrain, Libya, Syyria ja Jemen. Tunisiassa ja Egyptissä saatiin kansannousujen avulla kansalaisia kaltoin kohdelleet päämiehet syrjäytettyä. Nyt noin kymmenen vuotta myöhemmin on sopiva aika tutkia arabikevään tapahtumia, jotta voimme käsitellä niiden pitkäaikaisia vaikutuksia. Arabikevään syntymiseen johtaneista asioista kaikki eivät nousseet yhteiskunnallisista ongelmista, vaan kokonaisuuteen vaikuttivat myös monet muut osatekijät, kuten digitaalisten kanavien olemassaolo, taloudellinen ja poliittinen stagnaatio sekä muut yksittäiset, maakohtaiset seikat (Aday, Farrell, Lynch, Sides & Freelon, 2012, s. 17). Arabikevät oli kuitenkin ilmiönä omaa kontekstiaan suurempi, sillä sen johdosta monet kehittyvät yhteiskunnat, niin kansalaiset kuin valtionhallinnotkin, ovat havainneet mahdollisuutensa muutokseen. Digitalisaatiolla on eittämättä sekä positiivisia että negatiivisia puolia, mutta arabikevään esimerkin valossa voimme havaita ehdottoman positiivisia vaikutuksia kansannousun vaikutuspiirissä olleisiin kansalaisiin. Kovinkaan monessa globaalissa tapahtumassa ei ole havaittu käytetyn niin laajasti kaupallisia digitaalisia palveluita saman kontekstin viitekehyksessä kuin arabikevään tapauksessa. Internetpalvelujen saatavuus vaikuttaa keinoihin ja palveluihin, joita kansalaiset voivat käyttää. Egyptissä oli jo vuonna 2011 Hosni Mubarakin modernisoinnin ansiosta 23 miljoonaa internetyhteyttä, jotka kattoivat noin kolmasosan maan kotitalouksista (Korpiola, 2012, s. 15).

5.1 Tapahtumien synty ja kulku

Kansannousujen taustalla on usein sarja tapahtumia, jotka koskettavat laajoja kansanosia, joita yhdistää sama hallintomekanismi tai taloudellinen kehityksen taso. Kovinkaan usein yksittäinen ihminen ei voi käynnistää kansannousua, vaan varsinainen aktivoituminen edellyttää isoa väkimäärää, joka kokee olevansa saman negatiivisen yhteiskunnallisen vaikutuksen alainen ja niin, että mahdolliset seuraamukset koetaan pienemmiksi kuin tavoiteltu yhteiskunnallinen muutos. Arabikevään tapahtumien laajentumisen taustalla oli laajoja yhteiskunnallisia

ongelmia, jotka toimivat kansannousujen katalyyttina. Globalisaation ja paikallisesti hidastuneen talouskasvun johdosta syntynyt eriarvoisuus lisäsi työttömyyttä erityisesti nuorten aikuisten keskuudessa ja nosti mm. elintarvikkeiden hintoja. Helsingin yliopiston Lähi-idän tutkimukseen perehtynyt professori Hannu Juusola on kuvannut arabikevään tapahtumia poikkeuksellisiksi, sillä Lähi-idän alueella tapahtuneet vallankumoukset ovat olleet aiemmin pääasiassa eliitin sisäisiä, mutta arabikevään tapauksessa vallankumous oli lähtöisin kansasta (Juusola, 2019, s. 141).

Yksittäinen tapahtuma, joka toimi katalyyttinä arabikevään syntymiselle, oli tunisialaisen katukauppiaan Mohamed Bouazizin vastoinikäyminen paikallisen poliisin kanssa. Mohamed Bouazizillä oli vihanneskoju, joka toimintaa poliisi oli häirinnyt tiettävästi jo vuosia. Tilanne eskaloitui 16.12.2010, kun poliisi vaati Bouazizia esittämään myyntilupa vihanneskojunsu toimintaan. Hänellä ei sellaista ollut eikä liiemmästi varoja lahjuksiin, ja häneltä takavarikoitiin niin tuotteet kuin vaaka. Kun hän lähti kuvernöörin toimistolle vaatimaan tapaamista ja vaakansa palauttamista, häntä ei suostuttu tapaamaan. Sen jälkeen Bouazizi totesi, että ”jos ette suostu tapaamaan minua, poltan itseni”. Kun tämänkään vaatimuksen jälkeen tapaamista ei myönnetty, Bouazizi meni läheiselle huoltoasemalle ostamaan bensiiniä. Sitten hän palasi kuvernöörin toimiston eteen ja huusi: ”Miten oletatte minun voivan hankkia elantoni?” ja sytytti itsensä tuleen. Bouazizi selvisi hengissä itsensä polttamisesta, mutta kuoli myöhemmin sairaalassa vammoihinsa. Bouazizin kuolema ja sitä seuranneet hautajaiset ja mediajulkisuus käynnistivät meidän tuntemamme ”arabikevään” (Hasan, 2018). Tapahtumat kulminoituivat moniin mielenilmaisuihin ja väkivaltaisuuksiin keväällä 2011, josta myös ”arab spring” -käsitteen etymologia juontaa.

Arabikevään lopputulemana mm. Tunisiassa, Egyptissä ja Libyassa onnistuttiin vaihtamaan hallinto näennäisesti parempaan aiempaan autoritäärisen hallintoon verrattuna. Kuitenkaan arabikevään aikana tapahtuneet vallanvaihdot ja hallinnon syrjäyttämiset eivät olleet riittäviä toimenpiteitä, jotta kansa olisi voinut saavuttaa tavoittelemansa vakautta ja rauhaisaa tulevaisuutta. Joissakin maissa, esimerkiksi Syyriassa, vallanvaihtoon liittyi aseellisia konflikteja, jotka lisäsivät epävakautta ja sysäsivät maat sisällissodaksi luokiteltavaan tilaan. Näissä maissa aseelliset heimot

kamppailevat edelleen vallasta, kun keskitetty valta, oli se hyvä tai huono, on poissa ja tilalla valtatyhjiö. Toinen ääriesimerkki autoritäärisen vallan syrjäyttämistä nähtiin puolestaan Egyptissä. Siellä kansa lopetti mielenilmaukset Tahririn aukiolla lähes välittömästi Hosni Mubarakin erottua tehtävistään. Olemassa olevat valtarakenteet, eli ministeriöt ja virkamiehet saivat kuitenkin jatkaa tehtävissään, ja siten rakenteelliset ongelmat jäivät ratkaisematta. Hosni Mubarakin syrjäyttäminen tapahtui vain kuukausi sen jälkeen, kun Tunisian presidentti Ben Ali oli syrjäytetty. Kansalaisten tulisi vaatia laajempia muutoksia kuin vain päämiehen vaihtaminen ja jatkaa hypoteettisesti mielenilmauksia, kunnes rakenteelliset ongelmat ja niiden takana olevat ihmiset on vaihdettu. Vaaleihin ei tulisi kiirehtiä, ennen kuin tilanne on vakautettu ja ihmiset ovat valmiita konsensuksen luomiseen. Tilanteessa, jossa vain valtion päämies syrjäytetään ja vaalien kautta pyritään siirtymään mahdollisimman nopeasti uuteen normaaliin, unohdetaan, että valtarakenteissa on edelleen ihmisiä, jotka eivät halua luopua aiemmasta status quosta, ja sen vuoksi vaalit käytäisiin vanhojen käytäntöjen mukaisesti ja ilman varsinaisten perisyiden tiedostamista ja ratkaisua. Niin Algeriassa kuin Sudanissa kansalaiset pitivät protesteja yllä, vaikka asevoimat pyrkivät järjestämään uudet vaalit mahdollisimman pian, mikä ei olisi muuttanut edellä mainittuja ongelmakohtia. Algeriassa ja Sudanissa asevoimien tarkoituksena oli pitää kiinni vallasta yhteiskunnan keskiössä.

Euroopan unionilla on ollut halu tukea kehittyviä maita, kuten tässä tapauksessa Pohjois-Afrikan ja Lähi-idän maita, mutta poliittisen islamin ja siihen liittyvien liberaalin demokratian haasteiden vuoksi yhteistyö on ollut vaikeaa. EU:n ”arvomaailmaan” kuitenkin liittyy keskeisesti demokratia, kansalaisten oikeuksien tukeminen ja hyvä hallintotapa. Ranska ja Italia suhtautuivat varauksellisesti liittolaisvaltioidensa hallintojen kukistamiseen, kunnes Tunisian Ben Ali oli syrjäytetty (Behr, 2013).

5.2 Digitalisaation vaikutus arabikevään tapahtumissa

Arabikevään tapahtumien aikana valtionhallinnot pyrkivät estämään itselleen haitallisen informaation levityksen ja kansalaisten organisoitumisen katkaisemalla internetyhteydet. Valtionhallinnot aliarvioivat kuitenkin kaupallisten toimijoiden

merkityksen, sillä esimerkiksi uutistoimisto Al Jazeera otti vastaan puhelimitse viestejä ja julkaisi ne internetissä. Toinen menetelmä, jolla internetkatkosta kierrettiin, oli Googlen Speak to Tweet -palvelu, johon soittamalla pystyi lähettämään Twitteriin viestejä (Korpiola, 2012, s. 15). Twitter, Facebook ja YouTube toimivat alustoina, joilla edellä mainittujen valtioiden kansalaiset välittivät tietoa kohtelustaan ulkomaille sekä kertoivat organisoitumisestaan toisille kansalaisille (Aday ym., 2012, s. 3). Reaaliaikaiset lähetykset eri medioissa 25.1.2011 Egyptin Tahririn aukiolta antoivat muulle maailmalle ainutlaatuisen näkymän tilanteeseen. Vaikka internetin ja sosiaalisen median välineitä pidetään viihdekäyttöön tarkoitettuina, on niiden soveltamisessa kuitenkin sosiologisia aspekteja. Ihmiset, jotka hyödyntävät digitaalisia viestintävälineitä kehittyvissä valtioissa, ovat lähtökohtaisesti yksilöitä, joilla on korkeampi sosioekonominen status, joka korreloi myös kohderyhmien kanssa. Koulutetut nuoret aktivoituivat myös kyseisissä arabimaissa huomattavasti enemmän kuin vanhemmat ikäluokat ja lähtivät protestoimaan kaduille. Vanhemmat ikäluokat olivat enemmän perinteisen median, kuten TV:n ja radion, vaikutuspiirissä, ja nämä taas edelleen pääasiassa valtioiden perspektiivin välittäjiä. Tästä syntyi luonnollisesti myös polarisaatioita, joka korostuu konfliktitilanteissa ja vaadittaessa uudistuksia, jotka ovat sidoksissa demokratiatoiveiden kanssa (Aday ym., 2012, s. 6).

Arabikevään osalta on todettu myös, että sosiaalisen median tai internetin vaikutus organisoitumisessa ei ollut kriittinen tekijä, vaan aktiivisia protestoijia oli kaikista yhteiskuntaluokista ja heihin kuului myös ihmisiä, jotka pelkäsivät valtion valvontaa ja olivat siksi pidättäytyneet käyttämästä digitaalisia välineitä välttääkseen vainoamista ja muita negatiivisia vaikutuksia. Teknologialla ja internetillä erityisesti on keskeinen merkitys vallan ja vastavallan muodostumisessa eri verkostoissa, ja tämä dynamiikka synnytti arabikevään tapauksessa menestyksekkään kansalaisjournalismin muodon (Korpiola, 2012, s. 23). Autoritäärinen hallinto ei ole kuitenkaan avuton digitalisaation avulla kapinaan nousevien kansalaisten edessä. Jos autoritäärisellä hallinnolla on hyvät tekniset edellytykset ja osaamista informaatiosodankäynnissä, niin on jopa hallinnon etu, että kansalaisia on mahdollisimman paljon sellaisten palveluiden piirissä, joita hallinto voi näennäisesti hallita (Morozov, 2011, s. 83–84). Kuitenkin internetin ja SMS-viestinnän sulkeminen aiheutti entistä laajempia protesteja, sillä kyseisten viestintäkanavien sulkeminen vaikutti myös sellaisiin

ihmisiin, jotka eivät olleet käyttäneet niitä protestointiin tai poliittiseen mielenilmaukseen, vaan työhön, opiskeluun ja muihin aktiviteetteihin. Voitaneen siis todeta, että digitaalisen vallankumouksen estämisellä aiheutettiin käänteisesti suurempi kansannousu, jonka keskiössä oli entistä enemmän valtionhallintoon turhautuneita kansalaisia, mutta entistä suuremmissa määrin. Paradoksaalisesti kansainvälinen huomio tuntui keskittyvän enemmän internetin ja sosiaalisen median katkaisemiseen kansalaisilta kuin kansalaisten kokemaan vääryyteen ja ongelmiin. Arabikevään ja sosiaalisen median merkityksen tiivistä yhden egyptiläisen protestojen lause: ”Käytämme Facebookia protestien aikatauluttamiseen, Twitteriä koordinointiin ja YouTubea maailmalle tiedottamiseen.” (Sunstein, 2017, s. 138).

Sosiaalisen median ja digitalisaation käyttöaste arabikevään vaikutuspiirissä olevissa maissa yllätti autoritääriset hallinnot, mutta myös tapahtumia seuranneet länsimaiset yhteiskunnat, puhumattakaan yrityksistä, joiden palveluiden avulla arabikevään vaikutuspiiriin kuuluvat valtionhallinnot kaatuivat. Monet epäkohdat, väkivaltaisuuDET ja muut valtionhallinnon sortotoimet synnyttivät Facebook-yhteisöjä, blogeja ja muita verkkosivustoja, joiden kautta tapahtumista viestittiin maailmalle (Korpiola, 2012, s. 16). Tarkemmin näistä yhteisöistä on tehty tutkimusta ja erittelyä Lähi-idän asiantuntijan Lilly Korpiolan toimesta mm. Journalismikritiikin vuosikirjassa 2012 (Korpiola, 2012, s. 15–20). Kehittyvät maat ja autoritääriset hallinnot eivät korreloi täysin keskenään, mutta arabikevään vaikutuspiirissä olevissa Pohjois-Afrikan valtioissa tämä suhde on erityisen vahva. Yhteiskunnallisia palveluita ei juuri tarjota digitaalisina, ja eri hallintomekanismeissa työtä tehdään perinteisimmillä työtavoilla. Yhteiskunnallinen infrastruktuuri ei ole noudattanut normaalia teknologista kehitystä, joka olisi tarjonnut kotien ja yritysten välille laajamittaiset puhelinverkot, joita olisi kehitetty edelleen valokuitupohjaisiksi runkoyhteyksiksi ja niin edespäin. Tämän tyyppinen kehitys olisi edellyttänyt kansalaisilta korkeampaa taloudellista asemaa ja valtiolta tietoverkon kattavuuden laajentamista sekä valmiutta laajentaa puhelinverkkoa entisestään, mikä olisi puolestaan johtanut internetin aikaisemmaksi saatavuudeksi. Kehittyvien maiden talouskasvu on kuitenkin vahvistunut huomattavasti viime vuosina juuri globalisaation ansiosta, kuten tässä tutkielmassa aiemmin kuvattiin. Tämä seikka yhdistettynä matkapuhelinteknologian kehitykseen on johtanut tilanteeseen, jossa puuttuvat fyysiset tietoverkkokaapeloinnit on korvattu

matkapuhelinteknologialla, joka on puolestaan monien saatavilla edullisten matkapuhelinten ansiosta. Aiemmin käsitelin tässä tutkielmassa vallan muuttumista dualistisesta käsityksestä pluralistiseksi verkostoksi, jossa kommunikaatiolla on keskeinen rooli. Castells kuvaa tätä vallan ja kommunikaation vuorovaikutusta näin: ”Valta on enemmän kuin kommunikaatio ja kommunikaatio enemmän kuin valta, mutta valta riippuu kommunikaation hallinnasta, ja vastavoima pyrkii murtamaan tämän kontrollin.” (Castells, 2013, s. 3). Tämä kuvaa erittäin hyvin juuri arabikevään tapahtumia ja etenkin tilannetta, jossa valtiovalta yritti sulkea kansalaisiltaan Twitterin tai koko internetin. Toisaalta valtiovalta voi käyttää Twitteriä myös kansalaisiaan vastaan, kuten toin esiin Twitter-botteja käsittelevässä esimerkissäni. Vaikka siinä käsiteltiin vain puoluepoliittista toimintaa eikä varsinaista valtiollista toimintaa, osoittaa se kuitenkin, miten helppoa on hallita diskurssia yksilötason yläpuolella. Morozov nostaa saman asian esille toteamalla, että twiitit ovat hyviä mobilisoimaan kansaa, mutta niiden avulla tuskin huijataan valtiovaltaa, joka on osoittanut olevansa internetissä kansaa ”kehittyneempi” (Morozov, 2011, s. 29).

6 Valtateoriat digitalisaation aikakaudella

Olen tässä tutkielmassa käsitellyt John Locken, Michel Foucault'n ja Manuel Castellsin valtateorioita ja peilannut niitä arabikevään tapahtumiin, mutta niitä voi peilata myös muihin kansannousuihin. Foucault'n pluralistinen valtakäsitys auttaa ymmärtämään digitalisaation tuomia muutoksia yhteiskunnallisissa valtasuhteissa, joissa vallan ilmentymät ja projektiot ovat moniulotteisia. Locken keskeiset teoriat vallan legitimitetistä puolestaan auttavat ymmärtämään sellaisia yhteiskunnallisia murroksia, joissa valtionhallinnon legitimitetti kyseenalaistuu perustavalla tasolla. Kun Locken valtion oikeutuksen viitekehys murtuu kansannousun yhteydessä, huomio voidaan siirtää kansalaisten omaavan vallan konseptiin ja siihen, miten valtaa, vastarintaa ja vuorovaikutusta käytetään konkreettisemmalla tasolla Foucault'n mukaisesti. Monet valtion sisäiset konfliktit kumpuavat kansalaisten turhautumisesta epäkohtiin ja kohdistuvat myös valtionhallintoon, joka vastaa kansalaistensa perusedellytyksistä ja hyvinvoinnista.

Kehittyvissä valtioissa sosioekonomiset haasteet ovat usein merkittävämpiä kuin esimerkiksi eurooppalaisissa liberaaleissa demokratioissa, joissa perusoikeudet, legitimaatio ja ilmaisunvapaus ovat keskeisiä arvoja läpinäkyvine prosesseineen. Kehittyvien valtioiden hallintomuodoissa havaitaan edelleen autoritäärisiksi luokiteltavia hallintomekanismeja, jotka eivät toimi kansalaisten vaan oman hallinnon eduksi. John Locken teorioiden mukaan kansalaiset luopuvat joistain oikeuksistaan hallitsijan hyväksi, jotta tarvittavia lakeja, rajoituksia ja asetuksia voidaan asettaa ja kansalaisia niiden perusteella tuomita, jotta kansan etu tulee todella valvotuksi. Autoritäärisiin hallintoihin liittyy myös sananvapautta rajoittava piirre. Sunsteinin mukaan valtiolla tulee olla vahva oikeutus sananvapauden rajoittamiseen, oli se poliittista tai ei (Sunstein, 2017, s. 206). Locken mukaan oikeuksien luovuttamiseen liittyvä sopimus on kuitenkin voimassa vain niin kauan kuin molemmat tahot, niin valtiolta kuin kansalaiset, ovat tyytyväisiä status quohon. Jos tasapainoa järkytetään, on kansalaisilla näennäisesti oikeus nousta kapinaan valtaa vastaan. Autoritäärinen valta pyrkii lisäämään itselleen oikeuksia ja valtaa kansalaistensa ylitse ja pitämään kansan kurissa tai tietämättömänä, jotta kansalla ei ole joko edellytyksiä nousta kapinaan tai siihen johtavia tietoja (Sunstein, 2017, s. 162). Tämä korostui erityisesti

arabikevään tapahtumissa, joissa valtiovalta menetti legitimaationsa ja kansalaiset pystyivät hyödyntämään digitalisaation tarjoamia välineitä ja menetelmiä organisoituakseen.

Digitalisaation aikakaudella John Locken teoriat voivat tuntua kaukaisilta, mutta ne ovat edelleen relevantteja, kun kontekstina on vallankäytön oikeutus ja yksilön suhde hallitsijaan. Locken aikakaudella vallitsi käsitys, että hallitsija tai kuninkaallinen on Jumalasta seuraava, eikä tämän valta-asemaa tai motiiveja tule kyseenalaistaa. Foucault'n mukaan vastarinta on jo olemassa samassa kontekstissa kuin projisoitu valta, joten tietyllä tavalla Locken oikeutus kansalaisten vastarintaan on myös olemassa Foucault'n myötä, mutta vasta Locken oikeutusteorian rikkominen aktivoi vastarinnan. Tämä tutkielman kontekstissa vain markkinatalousvetoinen digitalisaatio ja verkostoitunut valtateoria mahdollistavat kokonaisvaltaisemman vastarinnan 2000-luvulla. Kaupalliset toimijat tarjoavat alustan ja mahdollisuuden muodostaa uudenlaisia valtavverkostoja kulttuurin tarjonnan ja tuottamisen kautta, mutta ne rajoittavat samalla kansalaisten osallistumista niin verkostoihin kuin valtaan (Castells, 2013, s. 422).

Kuten arabikevään esimerkistä havaitaan, digitalisaation luomat välineet tekevät mahdolliseksi sen, että ihmisillä on suuri vaikutusvalta heidän aktivoituessaan vastustamaan autoritäärisiä voimia. Mutta auttaako digitalisaatio kansalaisia organisoitumaan vallankumouksen jälkeen niin, että he voivat rakentaa uusia, demokraattisempia instituutioita ja prosesseja kaatuneiden autoritääristen mekanismien tilalle? Mielenosoittaminen, organisoituminen ja aktivismi ovat toimia, joiden syntymiseen ei tarvita pitkäjänteistä suunnittelua, joka taas edellyttää laajaa harkintaa ja asiantuntijuutta. Lopputulemana useat arabikevään maat syöksyivät yhtäältä lähes anarkiaa muistuttavaan kaoottiseen tilaan ja toisaalta kansalaisten vapaudet jopa vähenivät esimerkiksi Egyptin tapauksessa. Länsimaissa arabikevään tapahtumat otettiin pääasiassa positiivisesti vastaan, mutta oli olemassa myös huoli, että Iranin vuoden 1979 vallankumouksen jälkeiset yhteiskunnalliset ongelmat toistuisivat.

Kansannousu ei arabikevään tapauksessa synnyttänyt aiempaa parempia valtarakenteita, mutta kuten historiassa on todettu, kansannousujen merkitys on kuitenkin huomattava ja siihen on syynsä. Varsinaiset vaikutukset nähdään näissä yhteiskunnissa vasta myöhemmin. Tämän perusteella voidaankin todeta, että digitalisaatiolla on enemmän tuhoavaa kuin rakentavaa voimaa. Myös ihmisten käyttämien digitaalisten palveluiden laajuus on tehnyt turvallisuudesta haastavampaa, sillä digitalisaatioon kuuluu keskeisenä ominaisuutena toimintojen keskittäminen. Ihmisillä on tunnuksia useissa eri verkkopalveluissa ja usein niissä jopa samoja salasanoja, joten monissa tapauksissa yhden palvelun murtaminen avaa ovia useisiin palveluihin (Morozov, 2011, s. 27). On helppo kyseenalaistaa ja jakaa kokemuksia epäoikeudenmukaisuudesta hyödyntämällä tehokkaita digitaalisia viestintävälineitä, mutta on lähes mahdotonta luoda hallintorakenteita, mekanismeja ja muita puitteita, joita toimiva yhteiskunta tarvitsee. Arabikevät osoitti tämän selkeästi. Morozov kiteyttää ilmiön kirjassaan seuraavasti:

”Tweets, of course, don’t topple governments; people do (in a few exceptional cases, the Marines and the CIA can do just fine)” (Morozov 2011, s. 19).

Locke, Foucault, Castells ja muut merkittävät yhteiskunnallisten ilmiöiden tutkijat ovat havainneet, että vuorovaikutussuhde, legitimaatio ja oikeutus ovat keskeisiä osatekijöitä toimivan yhteiskunnan rakenteissa. Digitalisaatio on muuttanut informaation luomista, välittämistä ja tapoja, joita yksilöt, yritykset ja yhteiskunnat käyttävät ollessaan vuorovaikutuksessa keskenään. Viime vuosikymmenten aikana ei ole kuitenkaan havaittu toista yhtä laajamittaisesti digitalisaation myötävaikutuksella tapahtunutta yhteiskunnallista mullistusta kuin arabikevät. Sen tapahtumien tutkiminen ja havainnointi oikeassa laajuudessa ja kontekstissa haastaa perinteisiä käsityksiä vallasta ja kansalaisten kyvyistä vaikuttaa yhteiskuntiinsa.

Hyvin toimiva yhteiskunta edellyttää laajoja lehdistön-, sanan- ja yksilönvapauksia, joita tuetaan mahdollistamalla monipuolinen diskurssi kaikissa mahdollisissa paikoissa, niin fyysisissä kuin digitaalisissa. Yhteiskunta koostuu kansalaisista, jotka voivat valita itse edustajansa, joihin he voivat luottaa mutta jotka ovat kuitenkin

korvattavissa poikkeustilanteissa. Mitä laajemmin kansalaiset voivat viestiä heitä koskettavista asioista tai tilanteista, joita he havainnoivat, sitä todennäköisemmin yhteiskunnan päättäjien on puututtava mahdollisiin epäkohtiin, liittyivät ne sitten yhteiskunnan osien tai päättäjien omaan toimintaan. Digitalisaatio, matkapuhelinten yleistyminen ja internet monine sosiaalisen median alustoineen, on luonut uudenlaisen demokraattisen diskurssin areenan: se mahdollistaa toisaalta entistä laajemman deliberaation, myös vastarinnan, mutta toisaalta myös valheellisen informaation välittämisen vaikutustarkoituksessa anonymiteettinsä ja teknologisen luonteensa vuoksi. Digitalisaatio ei onnistuisi ilman kaupallisia tahoja, joiden teknologiat ja innovaatiot kapitalistiseen markkinatalouteen yhdistettyinä mahdollistavat palveluiden tuottamisen niin yksityisille ihmisille kuin valtioille ja yrityksille. Edes palvelun hinta tai adaptaatioon liittyvät elinkaarikustannukset eivät ole relevantteja eivätkä edes luotettavia arvioitaessa digitaalisten palveluiden vaikutusta yhteiskuntiin.

Digitalisaatio vaikuttaa lähes kaikkiin ihmisiin globaalisti jo nyt. Se vie eteenpäin niin talouskasvua, koulutusta kuin yhteiskunnallista kehitystä erityisesti kehittyneissä maissa, mutta ei kaikkialla. Vähemmän kehittyneet valtiot ovat joutuneet kohtaamaan digitalisaation uhkat ja mahdollisuudet hyvin lyhyessä ajassa, mutta ne eivät ole pystyneet varautumaan niihin riittävästi, sillä teknologia ja digitalisaatio ovat kehittyneet erittäin nopeasti. Teknologisen hyödyntämisen ja omaksumisen kärjessä ovat aina valtionhallintojen sijaan valtioiden kansalaiset, mikä johtuu sosiaalisen median yrityksistä, niiden liiketoimintamalleista ja kasvutavoitteista. Olemme jo havainneet eri instansseissa ja myös tämän tutkielman puitteissa, että teknologia vaikuttaa yhteiskunnalliseen murrokseen ennalta arvaamattomalla tavalla.

Digitalisaatio mielletään liian usein yksinomaan teknologiseksi hankkeeksi, kun tosiasiaassa sen kulttuurillinen vaikutus on globaalisti merkittävämpi. Digitalisaatio ja internet ovat antaneet kansalaisille yhä suuremmat mahdollisuudet informaation välittämiseen ja keskinäiseen kommunikointiin, mikä on haaste autoritääriselle hallinnolle. Autoritääriset hallinnot eivät tosin ole yhtä riippuvaisia legitimaatiosta kuin demokratiakäsityksen mukaan toimivat hallinnot, mutta jokainen hallinto haluaa silti säilyttää valtapaikkansa luomalla sopivia narratiiveja. Pelkästään informaation saatavuus, matkapuhelimet ja sosiaalinen media eivät riitä viemään yhteiskuntia kohti

liberaalin demokratian ihanteita. Digitaaliset välineet mahdollistavat totuuden välittämisen autoritäärisen viestin sijaan ja mahdollistavat mm. kokoontumisten organisoimisen. Molemmat seikat ovat keskeisiä edellytyksiä kansannousua tavoiteltaessa. Toisaalta taas digitalisaation ja informaation lisääntyessä lisääntyy myös informaatiovaikuttaminen, jonka suuntaa ja kohdetta on entistä vaikeampi arvioida. Kehittyvien valtioiden kontekstissa tulee myös huomioida väestön matala sosioekonominen painotus, joka altistaa informaation heikommalle sisälukutaidolle.

Digitalisaation taustalla olevien toimintojen kaupallisuus on merkittävä ongelma. Yksityiset yritykset, jotka ovat tässä tapauksessa yhdysvaltalaisia, voivat käytännössä hallita narratiiveja, ryhmiä ja kokonaisia tapahtumia kaupallisten tavoitteidensa mukaisesti. Digitalisaation viitekehyksessä Facebookin, Twitterin ja YouTubeen kaltaiset yksityiset yritykset omaavatkin ylikansallista valtaa, joka voi syöstä maita sekasortoon ja aiheuttaa kuolemia.

Kehittyvien valtioiden kansalaiset pystyvät entistä helpommin nousemaan autoritääristä valtaa vastaan digitalisaation ja sosiaalisen median avulla, mutta heillä on vastassaan poliittiset tahot ja muut valtainstanssit, jotka pyrkivät manipuloimaan samaa informaatiota omaksi edukseen. Vaikka autoritäärinen hallitsija ja häntä tukeva valtakoneisto syrjäytettäisiin, eivät politiikan ja yhteiskunnan säännöt ja rakenteet muutu demokraattisemmiksi automaattisesti, kuten arabikevään tapauksessa havaittiin. Niin kauan kuin yhteiskunnan sisällä olevat puutteelliset vaalimekanismit, epärehelliset virkamiesten nimitykset ja muut systemaattiset ongelmat jäävät korjaamatta, yhteiskunnan olosuhteet siirtyvät seuraavalle autoritääriselle hallitsijalle. Normaali kansalainen voi vaatia diktaattorin syrjäyttämistä ja mennä kadulle osoittamaan mieltään, mutta se ei riitä. Vaaditaan paljon enemmän, jotta kokonaisia hallintorakenteita saataisiin uudistettua. Arabikeväänä mielenilmaukset jatkuivat useissa maissa, vaikka autoritääriset hahmot oli jo syrjäytetty, koska kansa tiedosti, että muitakin muutoksia on tapahduttava. Mielenilmausten tuli pysyä väkivallattomina, koska jos kansa olisi noussut aseellisesti hallintoa vastaan, sisällissodan riski olisi ollut liian todennäköinen. Digitalisaation avulla autoritääristä valtaa vastaan nousseet kansalaiset saivat kukistettua hallintonsa, mutta he eivät voineet luoda uutta hallintoa samalla mekanismilla, joten tilalle syntyi valtatyhjiöitä.

Jos yhteiskunnallinen konflikti eskaloituisi sisällissodaksi, olisi ulkopuolinen puuttuminen todennäköisempää, ja toisaalta taas aseistautuneet vallankumoukselliset eivät välttämättä edesauttaisi rauhallista yhteiskunnan uudelleenrakennusta, johon tarvitaan kaikkia osapuolia. Monien tahojen, jotka tukivat entistä, syrjäytettyä hallintoa, tulisi olla edelleen oikeutettuja mielipiteeseensä ja ääneensä vaaleissa demokraattisen ideologian mukaisesti. Luonnollisestikaan tämä ei tarkoita mahdollisten rikosten tai muiden rikkomusten unohtamista. Historiallisesti vallankaappauksiin on liittynyt isoja riskejä: vallankaappaus on voinut johtaa tilanteeseen, jossa entinen hallinto ja sitä tukevat kansalaiset on tukahdutettu ja työnnetty oppositioon, jossa ei ole oikeuksia vaan pelkästään syyllisiä. Tämä on puolestaan johtanut tilanteeseen, jossa kaikilla ei olekaan äänioikeutta. 2000-luvulla orgaaninen kansannousu edellyttää digitalisaation ja teknologian hyödyntämistä. Digitalisaatio on synnyttänyt uudenlaisia valtaulottuvuuksia ja vaikutuksia, joiden tutkiminen ja käsittely on lähes mahdotonta nykyajassa. Digitaalinen valta on oma erillinen kontekstinsa, joka vaikuttaa maailmassa kaikkeen kiihtyvällä tahdilla. Digitalisaatio edellyttää uudenlaista ymmärrystä vallasta, ja vallankäyttö edellyttää digitalisaation vastuullista ymmärrystä ja hyödyntämistä. Esitän seuraavaksi keskeiset tämän tutkielman puitteissa syntyneet päätelmäni vallasta digitalisaation aikakaudella. Ne vastaavat alkuperäiseen tutkimuskysymykseeni:

”Miten digitalisaatio, ihmisten sosiaalisen median adaptaatio ja verkostoituminen vaikuttavat valtapositiioihin yhteiskunnissa ja miten digitalisaatio muuttaa käsityksiämme vallasta?”

1. *Anonymiteetti ja edustuksellisuus.* Valtaa on Foucault’n teorian mukaisesti ”kaikkialla” ja jokaisessa vuorovaikutustilanteessa, mutta digitalisaatio ei edellytä varsinaista identiteettiä. Identiteetti voi olla keksitty ja luotu vain vaikutustarkoituksessa, silti vallan funktio ja vaikutus eivät muutu, oli identiteetti todellinen tai ei. Yksilö voi luoda ja hallita useita digitaalisia identiteettejä ja omata enemmän valtaa kuin tiedetään. Yksilöt ovat vuorovaikutus- ja valtasuhteissa, mutta eivät aina tiedä, onko toinen osapuoli todellinen. Anonymiteetin seurauksena syntyy ylimääräistä valtaa, jolla ei ole välttämättä subjektia, mutta sen olemassaoloa voidaan mitata. Digitalisaatio

voi peittää identiteetin, mutta todellinen valta edellyttää oikeita kasvoja, sillä yhteiskuntia eivät johda kasvottomat identiteetit. Anonymiteetti esittää tutkimuksellisen haasteen, kun yritämme havaita ja ymmärtää kansalaisten todellisia mielipiteitä.

2. *Digitaalinen kapitalismi.* Digitalisaatio edellyttää infrastruktuuria ja palveluita, joiden tuottamisesta vastaavat kaupalliset yritykset tuotto-odotuksineen. Tuotto-odotuksien välilliset vaikutukset vaikuttavat diskurssien näkyvyyteen ja arvoon. Yksilö ja mielipide on saanut digitalisaation myötä rahallisesti mitattavaa arvoa. Sen määrittelevät kaupalliset tahot, joiden omaa arvoa määrittelevät puolestaan osakkeenomistajien tuotto-odotukset. Digitalisaatiossa palveluiden tai laitteiden arvo ei korreloi yksilön digitaalisen arvon kanssa vaan tuotto syntyy yksilön sisällön ja kulttuurin jälleenmyyntiarvosta, joka edelleen määrittää yksilön roolin valtaverkostossa. Kaupallisilla tahoilla voi olla enemmän valtaa kuin valtioilla, ja yritysten ylikansallisen luonteen vuoksi valta hämärtyy ja polarisoituu. Kaupalliset tahot, jotka tuottavat palveluita ja päätelaitteita digitalisaation viitekehyksessä, hallitsevat inklusiota, luovat verkostoja kulttuurien avulla ja päättävät, ketkä verkostoihin osallistuvat oman markkinapenetraationsa kautta. Kehittyvien ja kehittyneiden maiden välillä kulkee ylikansallinen raja, joka jakaa ihmiset kahteen leiriin. Toisella puolella ihmiset pääsevät digitalisaation avulla ”todelliseen maailmaan”, toisella puolella eivät. Perinteiset fiat-valuutat, joita ohjaavat kansalliset säädökset, ovat korvautumassa globaaleilla digitaalisilla kryptovaluutoilla. Vaikka kryptovaluutta voi hajauttaa valtaa mm. lohkoketjuteknologian avulla, on sen volatilitteetti arvaamaton, ja siksi sen kryptovaluuttojen vaikutuksia valtaan on vaikea tutkia.
3. *Reformi ja jatkuvuus.* Locken teorian mukaisesti yksilö luovuttaa oikeuksiaan, jotta valtio voi tuottaa palveluita ja hallita kansalaisiaan. Digitalisaatio hävittää kuitenkin rajat, valtiot ja riippuvuudet, jolloin valtakamppailu on pysyvää riippumatta fyysisestä maailmasta. Digitalisaation vaikutuspiiristä ei voida enää palata entiseen, ja inklusio on kiihtyvää ja pakollista. Kasvavassa määrin yksilöt ja yritykset ovat riippuvaisia digitalisaatiosta, jonka kehityksen

määrittävät kaupalliset tahot. Pakollisen inklusion kautta syntyy kulttuuria, joka luo uusia toiminta- ja kommunikaatiotapoja. Näiden kontekstien ja kulttuurien menestyksen päättävät lopulta kaupalliset tahot ja algoritmit. Kaikki fyysiset objektit ja subjektiiviset ideologiat voidaan muuntaa digitaalisiksi joko sensoreiden tai käyttäjien avulla. Tämä kehitys vie kohti transhumanismia, jossa teknologia integroituu entistä suuremmaksi osaksi ihmisyyttä.

4. *Konflikti ja vastarinta.* Digitaaliset mediat, internet ja matkapuhelimet ovat nykyajan aseita valtataistelussa. Digitaalisia viestintävälineitä tai sisältöjä ei voida hallita yhden valtion tai vallan toimesta, joten digitalisaatio normalisoi geopoliittisen anarkismin. Foucault'n mukaan valta synnyttää vastarintaa, mutta vasta digitaalinen vallan ulottuvuus mahdollistaa todellisen vastarinnan ja vuorovaikutuksen. Ilman digitalisaatiota ei ole enää mahdollista nousta valtapositiioita vastaan, sillä digitalisaatio antaa äänen kaikille sitä hyödyntäville tahoille. Konkreettinen yhteiskunnallinen muutos edellyttää valtapositioiden haastamista ja julkisuutta myös tietoverkoissa. Castells laajentaa Foucault'n valtapositiioihin liittyvän käsityksen verkostoihin, jotka synnyttävät jatkuvasti uusia mielipiteitä, valta-asetelmia ja konflikteja. Digitalisaation avulla ihmiset voivat muovata ja murtaa valtarakenteita, mutta toistaiseksi tähän toimintaan ei liity rakentavaa voimaa.
5. *Anonymiteetti ja petos.* Digitalisaatio on muuttanut pysyvästi sosiaalisen konstruktionismin subjekti–objekti-mallia luomalla digitaalisen ihmisen ja identiteetin, jonka aitoutta on vaikea varmentaa. Jatkuva teknologinen kehitys vie vääjäämättä kohti täydellistä Turingin testin läpäisyä, jolloin digitalisaation luomat keinotekoiset entiteetit muuttuvat aktiivisiksi osiksi demokraattista deliberaatiota ja yhteiskunnallista vuorovaikutusta. Teknologiaa hallitsevat instanssit ja yritykset voivat nousta uudeksi keskeiseksi yhteiskunnalliseksi toimijaksi mahdollistaessaan yhteiskuntia muovaavan anonymiteetin leviämisen. Jotta edustuksellisen demokratian ihanteet säilyisivät, valtioiden tulisi luoda globaaleja sääntöjä ja paikallista lainsäädäntöä yksilön todelliseksi suojaksi. Matala sosioekonominen status ja alhainen koulutus vaikeuttavat

teknologian hyödyntämistä ja yhteiskunnallista osallistumista. Kun Turingin testi lopulta läpäistään ja tekoälyä ei voi anonyymina erottaa ihmisestä, peli voidaan todeta menetetyksi. Alhaisella koulutuksella ja sosioekonomisella taustallakaan ei ole silloin enää merkitystä totuuden, valheiden ja ihmisten tunnistamisessa kasvottomaksi käyneessä dialogissa.

7 Pohdinta ja jatkotutkimuksen tarve

“Revolutionaries do not make revolutions! The revolutionaries are those who know when power is lying in the street and when they can pick it up. Armed uprising by itself has never yet led to revolution.” (Arendt, 1972, s. 206)

Jotta voisimme ymmärtää, miten digitalisaatio haastaa perinteisiä valtateorioita mutta myös kehittää niitä, tulee viitekehystä ja käsitystämme ajanmukaistaa. Myös käsityksemme teknologiasta kaikkine mahdollisuuksineen ja uhkineen tulee huomioida entistä vahvemmin. Jo nyt on vaikea havaita internetissä toimivien tahojen motiiveja saati sitä, ovatko vuorovaikutuksen osapuolet edes ihmisiä vai botteja. Voimme uskotella itsellemme, että sivistys, koulutus ja yleinen sosioekonominen taso auttaisivat meitä tulkitsemaan uutta digitaalista maailmaa ympärillämme, mutta ajatus on naiivi. Teknologia kehittyy niin nopeasti, ettei uusia digitaalisia lainalaisuuksia ehditä oppimaan yhden sukupolven aikana siinä mittakaavassa, että disinformaatiolle, boteille ja muille teknologioille altistuminen menettäisi merkityksensä.

Käsittelin tässä tutkielmassa mm. John Locken ja Michel Foucault'n yhteiskunta- ja valtateorioita ja sitä, miten ne voitaisiin sovittaa 2000-luvulla tapahtuneeseen digitalisaatioon. Tutkielmani päätelmät ja uusi valtateoria digitalisaation aikakaudella osoittavat, että edellä mainitut teoriat pätevät edelleen, vaikka yhteiskunnat ovat muuttuneet digitaalisemmiksi mm. internetin, sosiaalisen median palveluiden ja matkapuhelinten käytön lisääntyttyä. Tutkielman tarkempi konteksti liittyy kehittyvien valtioiden ja autoritääristen hallintojen viitekehukseen. Kyseisissä yhteiskunnissa digitalisaatio on toiminut katalyyttinä niin tiedon välittämisessä, sensuurin murtamisessa kuin kansannousuun organisoitumisessa. Vaikka kansannousut ja autoritääriset hallintomekanismit haasteineen painottuvat tässä tutkielmassa, niiden tarkoitus on konkretisoida digitalisaation vaikutuksia myös vakaisissa yhteiskunnissa. Morozov on pohtinut yhteiskuntien, digitalisaation ja yritysten monimutkaista vuorovaikutussuhdetta 2000-luvulla, mutta arabikevät osoitti, että jopa samana vuonna tehdyt ennustukset, jopa Morozovin tekemät, eivät kaikelta osin toteutuneet.

Jotta voisimme entistä paremmin ymmärtää digitalisaation vaikutuksia yhteiskunnissa ja erityisesti valtapositioiden tulkitsemisessa, tulee meidän hahmottaa, mitkä vaikuttimet ovat johtaneet digitalisaation kasvuun ja millaisia haasteita esimerkiksi valheelliset identiteetit ja disinformaatio aiheuttavat. Digitalisaatio, internet ja massaviestinnän murros eivät ole pelkästään kansalaisten ase sortoa ja autoritääristä hallintoa vastaan, vaan ne ovat myös valtion käsissä tehokas väline kansan hallintaan. Mutta miten esimerkiksi internetin ja sosiaalisen median yksityisomisteinen luonne vaikuttaa lopputulemaan, kun tiedetään, että esimerkiksi Kiinassa internet ja sosiaalinen media ovat vahvasti keskushallinnon valvonnassa ja kontrollissa? Kiinan tapauksessa kyse on siitä, että maassa halutaan välttää arabikevään tyyppisiä tapahtumia ja vastaavia mielenilmaisuja, jotka voivat eskaloitua laajemmiksi kansannousuiksi, ja tämä kehityskulku pyritään tukahduttamaan rajoittamalla informaation saatavuutta (Sunstein, 2017, s. 162).

Jatkotutkimuksen osalta olisi erittäin tarpeellista paneutua digitalisaation ja yhteiskuntien valtdynamiikkaan ja tutkia esimerkiksi seuraavia asioita:

1. Onko tarvetta luoda digitalisaation yhteiskunnallista vaikutusta kuvaava indeksi, jonka mittareita olisivat GDP, GPI, HDI, PPP, Failed State index, Global Peace Index ja Political Instability Index? Pitäisikö näiden ja muiden mahdollisten mittareiden vaikuttavuutta lisätä siten, että teknologian ja markkinatalouden vaikutukset liitettäisiin yhteen komposiitti-indeksiin, joka kuvaisi luotettavasti digitalisaation kehitystä yhteiskunnallisessa kontekstissa?
2. Voidaanko edellä kuvatulla, uudella indeksillä ryhtyä ennakoimaan kansannousuja? Millaisia indikaattoreita digitalisaatiosta saatavalla datalla voidaan luoda?
3. Millaisia mm. eriarvoisuuden liittyviä ongelmia markkinatalouspohjainen digitalisaatio luo osana yhteiskunnallista diskurssia ja kasvavaa alustataloutta?

4. Miten digitalisaatio on vaikuttanut yhteiskunnalliseen lopputulemaan arabikevättä edeltäneissä pienemmissä kansannousuissa ja levottomuuksissa? Millainen digitalisaation aste näissä valtioissa on kansannousujen jälkeen?
5. Millaiset seikat voivat estää kansannousut tilanteissa, joissa valtionhallinto pystyy hallitsemaan informaation kulkua esimerkiksi sulkemalla internetin kokonaan? Tätä yritettiin mm. arabikevään aikana
6. Jos digitalisaation avulla voidaan kukistaa ja hajottaa hallintoja, minkä pitäisi muuttua, jotta sen avulla voitaisiin luoda uusia hallinto- ja valtarakenteita?
7. Millainen vaikutus ja todellinen valta digitalisaation taustalla toimivilla kaupallisilla yrityksillä on eri yhteiskunnissa? Millaista sosiaalista konstruktionismia ne luovat oman toimintamaansa yhteiskunnallisesta viitekehuksesta käsin?
8. Miten ihmiset voivat nopean teknisen kehityksen maailmassa varmistua olevansa vuorovaikutuksessa todellisten ihmisten kanssa ja tietää, millaisia todellisia vaikutuksia digitaalisella vuorovaikutuksella on yhteiskunnalliseen diskurssiin ja deliberaatioon?

Tässä tutkielmassa keskeisessä roolissa ovat kolme tunnettua tutkijaa eri aikakausilta. John Locken teoriat 1600-luvun lopulta perustuvat yhteiskuntien ja yksilöiden valtasuhteita koskeviin käsityksiin, joita voidaan soveltaa legitimaation osalta myös tähän päivään. Modernit yhteiskuntien rakenteet ja liberaalin demokratian ihanteet ovat kuitenkin pääasiassa syrjäyttäneet aristokraattisen ja monarkkisen vallan ilmentymät, joten Locken muut teoriat eivät ole sen vuoksi kovin relevantteja. Michel Foucault'n teoriat valtojen ilmentymisistä ja vuorovaikutuksesta ovat tuoreempia, vain kymmeniä vuosia vanhoja, joten niitä voidaan hyvin soveltaa myös nykyaikaan, joskin niistä puuttuu tietoverkkojen ja internetin vaikutus. Manuel Castellsin teoriat tietoverkoista ja yhteiskunnista ovat eittämättä tuoreimmat tutkimukset käsitellessään digitalisaation vaikutuksia ihmisiin, joten niiden merkitys korostuu tämän tutkimuksen kontekstissa. Locke, Foucault ja Castells toivat tämän tutkimuksen teoriapohjaan

tärkeitä elementtejä. Niitä yhdistämällä ja kehittämällä voimme muodostaa käsityksen valtateorioista digitalisaation aikakaudella etenkin kehittyvissä valtioissa.

Jatkotutkimuksen tarvetta ja merkittävyyttä korostaa aihepiirin monitieteellisyys, jossa viitekehyksen muodostavat niin teknologia, taloustieteet kuin yhteiskuntatieteet. Yhteiskuntatieteet seuraavat pitkäkestoisia yhteiskunnallisia ilmiöitä, kun taas digitalisaation tutkimus on tähän saakka keskittynyt vahvasti taloustieteisiin ja teknologiaan, joiden tutkimussyklit ovat lyhyempiä. Ymmärtääksemme digitalisaation luonnetta tarvitsemme tutkimusta, joka yhdistää eri tieteenalat ja pitkien ja lyhyiden tutkimussykliä havainnot. Digitalisaation kontekstiin kuuluvat tieteenalat ovat liian etäällä toisistaan, vaikka kyse on teknologian, taloustieteiden ja yhteiskuntatieteiden kokonaisuudesta. Digitalisaatio haastaa ja muovaa kaikkea ympärillä olevaa luomalla uusia konstruktoita. Ainakin toistaiseksi ihminen ja ympäröivä yhteiskunta ovat edelleen niiden keskiössä ja siten myös tutkimuksen kohteena. Kaupalliset tahot kehittävät teknologiaa digitalisaation taustavoimana, ja sen seurauksena on syntynyt mahdollisuus vaikuttaa yhteiskunnalliseen diskurssiin. 2000-luvulla tehty tutkimus luo hyvän pohjan käsityksellemme digitalisaation vaikutuksista yhteiskuntaan, mutta viimeaikaiset tapahtumat ja teknologisen kehityksen evoluutio edellyttävät aiempaa tiiviimpää tutkimusta ja uusia, jopa monitieteellisiä lähestymistapoja, kuten edellä esitin.

8 Lähteet

Abizadeh, A. (2011). *Hobbes on the causes of war: A disagreement theory*. American Political Science Review, 298-315.

<http://doi.org/10.1017/S0003055411000098>

Aday, S., Farrell, H., Lynch, M., Sides, J., & Freelon, D. (2012). *New media and conflict after the Arab Spring*. United States Institute of Peace, 80, 1-24.

Arendt, H. (1972). *Civil disobedience*. *Crises of the Republic*, 86.

Behr, T. (2013). *EU Foreign Policy and Political Islam: Towards a New Entente in the Post-Arab Spring Era?* The International Spectator, 48(1), 20–33.

<https://doi.org/10.1080/03932729.2013.758905>

Botometer. (2020). Botometer FAQ. Haettu 15.2.2020 osoitteesta

<https://botometer.iuni.iu.edu/#!/faq>

Castells, M. (2013). *Communication Power (2nd ed.)*. Oxford, United Kingdom: Oxford University Press.

Dyrberg, T. B. (2015). *Foucault on parrhesia*. Political Theory, 44(2), 265–288.

<https://doi.org/10.1177/0090591715576082>

Euroopan komissio (2018). *Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle. Eurooppalainen lähestymistapa disinformaation torjuntaan verkossa*. Haettu

22.4.2020 osoitteesta <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/fi/ALL/?uri=CELEX:52018DC0236>

Fors, A. C. (2009). *The beauty of the beast: the matter of meaning in digitalization*. AI & SOCIETY, 25(1), 27–33. <https://doi.org/10.1007/s00146-009-0236-z>

Fuchs, C. (1970). *Some Reflections on Manuel Castells' Book "Communication Power."* *TripleC: Communication, Capitalism & Critique*. Open Access Journal for a Global Sustainable Information Society, 7(1), 94–108.

<https://doi.org/10.31269/triplec.v7i1.136>

Hasan, H. (2018). *Remembering Mohamed Bouazizi and the start of the Arab Spring*. Haettu 15.5.2020 osoitteesta <https://www.middleeastmonitor.com/20181217-remembering-mohamed-bouazizi-and-the-start-of-the-arab-spring/>

Howard, P. N. (2011). *The Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom*. By Evgeny Morozov. New York: PublicAffairs, 2011. *Perspectives on Politics*, 9(4), 895–897. <https://doi.org/10.1017/s1537592711004014>

Juusola, H. (2019). *Sektarianismin nousu: Uskontokuntiin liittyvät jakolinjat ja konfliktit Lähi-idässä*. *Uskonto ja maailmanpolitiikka*, 127-148. Gaudeamus.

Katz, J. E. & Aakhus, M. (Eds.) (2002). *Perpetual Contact: Mobile Communication, Private Talk, Public Performance* 206–222. chapter, Cambridge: Cambridge University Press. <http://doi.org/10.1017/CBO9780511489471.016>

Korpiola, L. (2012). *Arabikevät ja journalismin uusi ekosysteemi*. *Journalismi kritiikin vuosikirja*.

Lewy, G. (1978). *America In Vietnam*. New York, United States: Oxford University Press, USA.

Locke, J. & Yrjönsuuri, M. (1689/1995). *Tutkielma hallitusvallasta: Tutkimus poliittisen vallan oikeasta alkuperästä, laajuudesta ja tarkoituksesta*. Suomennos ja esipuhe: Mikko Yrjönsuuri. Helsinki: Gaudeamus

Mattila, M., & Sundberg, J. (2012). *Muutosvaalit 2011*. Oikeusministeriö. Haettu 6.3.2020 osoitteesta <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-172-2>

Mindock, C. (2020). *Trump meets Twitter CEO Jack Dorsey hours after tweeting conspiracy theories about company*. Haettu 20.5.2020 osoitteesta <https://www.independent.co.uk/news/world/americas/us-politics/trump-jack-dorsey-meeting-twitter-ceo-russiagate-hoax-bots-a8883476.html>

Morozov, E. (2011). *The Net Delusion: The Dark Side of Internet Freedom*. New York, United States: PublicAffairs.

Odysseos, L., Death, C., & Malmvig, H. (2016). *Interrogating Michel Foucault's Counter-Conduct: Theorising the Subjects and Practices of Resistance in Global Politics*. *Global Society*, 30(2), 151–156.
<https://doi.org/10.1080/13600826.2016.1144568>

Philp, M. (1983). *Foucault on Power*. *Political Theory*, 11(1), 29–52.
<https://doi.org/10.1177/0090591783011001003>

Piketty, T. (2014). *Capital in the twenty-first century*. Cambridge, Massachusetts London, England: The Belknap Press of Harvard University Press.

Rodrik, D. (2016). *Is Liberal Democracy Feasible in Developing Countries?* *Studies in Comparative International Development*, 51(1), 50–59.
<https://doi.org/10.1007/s12116-016-9218-6>

Schopp, K., Schelenz, L., Heesen, J., & Pawelec, M. (2019). *Ethical questions of digitalization in the Global South*. *TATuP - Zeitschrift für Technikfolgenabschätzung in Theorie Und Praxis*, 28(2), 11-16.
<https://doi.org/10.14512/tatup.28.2.s11>

Sunstein, C. (2017). *#Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media*. New Jersey, United States: Princeton University Press.

The Economist. (2020). *The right-wing Finns Party does well in Finland's election*. Haettu 12.9.2019 osoitteesta <https://www.economist.com/europe/2019/04/17/the-right-wing-finns-party-does-well-in-finlands-election>

Tsatsanis, E., Andreadis, I., & Teperoglou, E. (2018). *Populism from Below: Socio-economic and Ideological Correlates of Mass Attitudes in Greece*. *South European Society and Politics*, 23(4), 429–450.

<https://doi.org/10.1080/13608746.2018.1510635>

United Nations. (2019). *Nearly Half of World's Population Excluded from 'Benefits of Digitalization', Speaker Stresses as Second Committee Debates Information Technology for Development*. Haettu 11.4.2020 osoitteesta

<https://www.un.org/press/en/2019/gaef3523.doc.htm>

Wojcik, S., Messing, S., Smith, A., Rainie, L., & Hitlin, P. (2018). *Bots in the Twittersphere*. Pew Research Center. Haettu 1.3.2020 osoitteesta

https://www.pewresearch.org/internet/wp-content/uploads/sites/9/2018/04/PI_2018.04.09_Twitter-Bots_FINAL.pdf